

1 Forord

Med denne masteroppgaven i Spesialpedagogikk avslutter jeg et kapittel i livet som student. Å skrive masteroppgave har vært spennende og utfordrende, og noe jeg vil se tilbake på med stolthet! Jeg vil rette en stor takk til familie, samboer og venner som har støttet meg, diskutert med meg, og dratt meg ut av masterbobla når jeg har trengt det!

Jeg vil takke mine informanter for tilliten og viljen til å dele sine erfaringer og opplevelser med meg.

En stor takk til min veileder Tora Korsvold, for god hjelp og raske tilbakemeldinger.

Takk til medstudent June, som jeg har fått delt frustrasjon og glede med gjennom utallige timer på skolen og på chat.

Videre vil jeg takke Line for konstruktiv kritikk, engasjement og tid til overs for en svett masterstudent, til tross for egen hektisk hverdag.

Til slutt vil jeg rette en stor takk til mamma for gode samtaler, refleksjoner og veiledning gjennom hele min utdanning! Du hadde rett! Det ble ”lærer” av meg også!

Tusen TAKK alle sammen!

Trondheim, april 2016.

Hanne Kristin Bergmann

Innhold

1	Forord	1
2	Innledning	4
2.1	Bakgrunn og aktualitet	4
2.2	Problemstilling og forskningsspørsmål	6
3	Teoretisk rammeverk, samarbeid og tidlig innsats	7
3.1	Samarbeid til barnets beste	7
3.2	Barns rett til beskyttelse	8
3.3	Barnehagens rolle	8
3.3.1	Opplysningsplikt	8
3.3.2	Bekymring rundt et barn: rutiner og magesfølelse.....	9
3.4	Barneverntjenestens rolle	10
3.5	Pedagogisk psykologisk tjenestes (PPT) rolle.....	12
3.6	Om taushetsplikten	13
3.7	Tidlig innsats og forebygging.....	14
3.7.1	Risiko- og beskyttelsesfaktorer	15
3.7.2	Forebygging på ulike nivå	15
3.7.3	Samarbeid om tidlig innsats	16
3.8	Samarbeid.....	17
3.8.1	Tverrfaglig- og tverretatlig samarbeid.....	17
3.8.2	Hensikten med tverrfaglig og tverretatlig samarbeid	18
3.9	Faktorer som kan fremme samarbeid	19
3.9.1	Respekt, tillit og åpenhet	19
3.9.2	Forankring og system	19
3.9.3	Kunnskap og kompetanse.....	20
3.10	Faktorer som kan hemme samarbeid.....	21
3.10.1	Forventninger til hverandre	21
3.10.2	Tid og ressurser	21
3.10.3	Taushetsplikten- et hinder for samarbeid?	22
3.10.4	Hindringer i arbeid med barn som bekymrer.....	23
3.10.5	Overlevelsstrategier i arbeid med barn som bekymrer.....	24
3.11	Oppsummering	25
4	Metode	27
4.1	Valg av metode: kvalitativ forskningsmetode	27
4.2	Semistrukturert intervju.....	27
4.3	Utvalg	29

4.4	Presentasjon av informantene.....	30
4.5	Gjennomføring av intervju	30
4.6	Analyseprosessen	31
4.7	Etiske betraktninger.....	32
4.7.1	Informert samtykke	32
4.7.2	Konfidensialitet	32
4.7.3	Forskerrolle og forforståelse.....	33
4.8	Validitet og reliabilitet.....	34
5	Funn	36
5.1	Innledning.....	36
5.2	Forebygging og tidlig innsats	37
5.2.1	Sirkelsamtalen som forebyggende tiltak.....	38
5.3	Informasjonsflyt og taushetsplikt	39
5.4	Terskel for å melde ifra om bekymring	41
5.5	Suksessfaktorer i samarbeidet	42
5.5.1	Lavterskeltilbudet	42
5.5.2	Ledelse, stabilitet og trygghet.....	43
5.5.3	Respekt og anerkjennelse	43
5.5.4	System og rutiner.....	43
6	Drøfting	44
6.1	Forebygging og tidlig innsats	44
6.1.1	Sirkelsamtalen	45
6.2	Informasjonsflyt	45
6.2.1	Taushetsplikt i samarbeidet	46
6.3	Terskel for å melde ifra om bekymring	47
6.4	Suksessfaktorer.....	48
6.4.1	Lavterskeltilbudet.....	48
6.4.2	Forankring og system	49
6.4.3	Betydningen av god ledelse.....	50
6.4.4	Respekt og anerkjennelse	50
7	Avslutning	51
8	Litteratur	54
9	Vedlegg	57
9.1	VEDLEGG 1.....	57
9.2	VEDLEGG 2.....	59
9.3	VEDLEGG 3.....	63

2 Innledning

Denne masteroppgaven i spesialpedagogikk omhandler samarbeidet mellom barnehage, barneverntjeneste og pedagogisk psykologisk tjeneste (herved referert til som PPT). I dette kapitlet vil tema for oppgaven bli avgrenset, begrunnet og aktualisert. Problemstillingen vil bli presentert i slutten av kapitlet.

2.1 Bakgrunn og aktualitet

Samarbeid er et vidt tema som kan avgrenses på flere områder. I denne oppgaven har jeg valgt å holde fokus på samarbeid mellom barnehage, barneverntjeneste og pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) med tanke på tidlig innsats og bekymring rundt barn. I dette inngår også områder som taushetsplikt, opplysningsplikt, informasjonsflyt, tillit, trygghet og respekt.

Bekymring rundt barn er et tema som de siste årene har fått større fokus i

barnehagelærerutdanningen, men som fortsatt bør utforskes for å øke samfunnets kunnskap og handlingsgrunnlag på området. I løpet av min utdanning som førskolelærer, har vi deltatt på seminar og forelesninger der sentrale forskere og personer med høy kunnskap på feltet har forelest for oss. Det er disse timene fra utdanningsløpet som har satt igjen de største sporene hos meg, og som derfor har påvirket mitt valg til å gå videre med spesialpedagogisk utdanning og ikke minst til å velge tema for masteroppgaven. Gjennom praksis og jobber i barnehage og Pedagogisk psykologisk tjeneste har jeg ofte kjent på usikkerheten rundt barn som bekymrer. Jeg har også fått inntrykk av at denne usikkerheten forekommer hos flere ansatte i både barnehagen og PPT. Uttalelser som «PPT eller barnevernet er her for sjelden ...», «...de har ikke ressurser nok til å hjelpe», eller «barnehagen har ikke god nok kunnskap på området» forekommer ofte når jeg er ute i praksis. Samtidig har jeg vært i praksis på steder hvor samarbeidet har fungert godt, og slike spørsmål ikke har blitt stilt. Det er altså mitt inntrykk at samarbeidet mellom disse instansene er svært forskjellig fra sted til sted.

En annen faktor som har betydning for mitt valg av tema er det som ofte får oppslag i media; saker der samarbeidet ikke har fungert. Man trenger ikke lete lenge på sosiale media og i nyhetsbildet om saker der dårlig samarbeid mellom instansene har ført til katastrofale utfall:

Den tragiske historien om Christoffer, fem år, som døde etter lang tids mishandling, kan stå som eksempel på hvor galt det kan gå. I Christoffer- saken var det mange parter fra hjelpeapparatet som var involvert. Alt fra barnehage og etter hvert skole, sykehus, PP-tjenesten, BUP, helsestasjonen, barnevernet med flere, skulle ha sett, forstått, meldt fra, delt bekymring, tatt ansvar og handlet i en sak der alle trodde at noen andre gjorde det. Resultatet ble katastrofalt (Kinge, 2012, s. 26).

Med dette som bakgrunn vil jeg forsøke å undersøke hva som styrker eller svekker et godt samarbeid rundt barn som vekker bekymring, med særlig vekt på samarbeidet mellom barnehagen, barnevernstjenesten og pedagogisk psykologisk tjeneste.

Tidligere forskning på området har blant annet avdekket at barnehagen melder sjelden eller for sent. Dette til tross for at barnehagen tilsynelatende har store muligheter for å kunne avdekke eventuelle problemer og se hvert enkelt barn ettersom barnet oppholder seg der store deler av hverdagen. Det viser seg at andre instanser eller privatpersoner melder oftere enn barnehagen. Jeg har stilt meg spørsmålet om dette kan ha sammenheng med samarbeidsstrukturer mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste.

Ved sida av politiet er det barnevernstenesta sjølv og skolen som står bak dei fleste meldingane, med høvesvis 14 og 12 prosent av meldingane. Knapt 9 prosent av meldingane kom frå foreldre/føresette. Nesten 6 prosent av alle meldingar kom frå barnehage. Av desse vart berre 9 prosent lagde bort. I aldersgruppa 0-5 år der barnehage er mest aktuell som melder, var over 13 prosent av meldingane frå barnehage i 2014. (<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern>)

2.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Spørsmålet om hvorfor barnehagen melder for sjelden er omfattende og vanskelig å finne konkrete svar på i en masteroppgave. Jeg er dessuten mer interessert i å undersøke hvordan godt samarbeid kan være med på å senke terskelen for å melde ifra om bekymring, og hvilke holdninger og opplevelser og erfaringer instansene har til hverandre. Jeg vil derfor konsentrere meg om samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste, og undersøke hvordan ansatte innenfor disse instansene opplever samarbeidet med hverandre. Med det håper jeg å finne svar på hva som hemmer og fremmer et godt samarbeid, og gi noen indikasjoner på hva som hindrer barnehagen i å melde ifra.

Grunnen til at PPT inkluderes i dette forskningsprosjektet er at det ofte samarbeides tettere mellom barnehage og PPT, enn mellom barnehage og barneverntjeneste. PPT blir ofte en mer naturlig samarbeidspartner fordi den i hovedsak fokuserer på den pedagogiske situasjonen, mens barneverntjenesten fokuserer på hjemmesituasjonen. I Backe- Hansens (2009, s. 44) undersøkelse svarer 69,3 % av styrere i barnehagen at det er enklere å samarbeide med PPT enn barneverntjenesten.

Med disse refleksjonene og interessepunktene som bakgrunn har jeg kommet fram til denne problemstillingen:

Hvordan opplever ansatte i barnehagen, pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og barnevernstjenesten samarbeidet med hverandre?

For å utdype problemstillingen har jeg også valgt å formulere noen forskningsspørsmål:

- 1) Hvilke samarbeidsstrukturer har instansene med tanke på tidlig innsats/ forebygging?
- 2) Hva fremmer et godt samarbeid mellom barnehage, barnevernstjeneste og PPT?
- 3) Hva hemmer et godt samarbeid mellom barnehage, barnevernstjeneste og PPT?

Jeg vil komme tilbake til en utdypning av forebygging og tidlig innsats i teorikapitlet.

3 Teoretisk rammeverk, samarbeid og tidlig innsats

I dette kapitlet vil de ulike instansene bli presentert i forhold til sin rolle i et samarbeid. Her vil aktuelt lovverk, forskrifter og rutiner bli presentert. Definisjoner på ulike sentrale begrep og tidlige forskning og teori i sammenheng med fokusområdet blir redegjort for.

3.1 Samarbeid til barnets beste

I et tverrfaglig samarbeid ligger flere lovmessige- og prinsipielle føringer til grunn. Selv om det finnes mange føringer og regler om hvordan samarbeid skal foregå, er det ikke nødvendigvis slik at disse legger føringer for kvaliteten og innholdet i samarbeidet (Eriksen og Germeten, 2012, s. 37). Dette kan skyldes for eksempel at føringene ikke er direkte nok, men kan tolkes og forstås på mange ulike måter. Det er likevel viktig å ha en oversikt over noen prinsipper og bestemmelser med tanke på samarbeidets målsetting. I et tverrfaglig samarbeid, her mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste, bør barnets beste være en slik felles målsetting (Glavin og Erdal, 2013, s. 44). I FN's barnekonvensjon artikkel 3 står det at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører barn.

Prinsippet om barnets beste går også igjen i lovverk som barnehageloven og i rammeplanen for barnehagene og i barnevernloven for ansatte i barneverntjenesten. Men hva betyr egentlig barnets beste? I følge Eriksen og Germeten (2012, s. 48- 51) er barnets beste en skjønnsmessig og vanskelig vurdering. Det handler om at man som profesjonsutøver må ha nok kunnskap og erfaring om barn til å vurdere hva som kan være til det enkelte barns beste i en gitt sammenheng. Man må kunne forestille seg barnets perspektiv og ta hensyn til barnets egne meninger. Barnets beste er et normativt og relativt begrep. Det innebærer at det kan finnes ulike synspunkter for hva som er det beste for hvert enkelt barn, alt etter hvilke verdier, holdninger eller ideologiske argumenter man begrunner barnets beste med. Barnets beste som normativt og relativt begrep er noe som kan føre til at fagfolk i barnehage, PPT og barnevern har ulikt syn på hva som er barnets beste. Det er derfor viktig at man stiller seg kritisk til egen og andres oppfatning om barns beste for å kunne gjøre gode vurderinger i saker som omhandler barn.

3.2 Barns rett til beskyttelse

I FNs barnekonvensjon artikkel 19 står det at barn har rett til å «beskyttes mot alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnytting, herunder seksuelt misbruk, mens en eller begge foreldre, verger eller eventuell annen person har omsorgen for barnet». Også i artikkel 34 blir det presisert at barn har rett til å beskyttes mot alle former for seksuell utnytting og seksuelt misbruk. (FNs barnekonvensjon) Barnehagen, PPT og barneverntjenesten har et vesentlig ansvar for å bidra til at barn får en god omsorgssituasjon. Jeg vil i de følgende kapitlene gjøre rede for de ulike partenes rolle i blant annet arbeidet med barns rett til beskyttelse.

3.3 Barnehagens rolle

Barnehagen har en viktig rolle i det norske samfunnet. I Barnehagelovens § 1 om barnehagens formål står det at «Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling» (Barnehageloven, 2013). Barnehagen har altså ansvar for at barna får den omsorgen de trenger for å utvikle seg allsidig. I Rammeplanen står det at det er av stor betydning at barna får oppleve varme og kjærlighet (Rammeplanen, 2011, s. 12). I dette ligger føringer om å være kompetente voksne som er oppmerksomme og har kompetanse til å vurdere om barnet får den omsorgen det trenger på alle livsarenaer (Bratterud og Emilsen, 2013a, s.25).

I 2011 gikk 90 % av alle barn i førskolealder i barnehagen (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 22). Dette er en stor andel av alle barn i Norge, noe som gjør at barnehagen står i en særstilling i forhold til å oppdage og hjelpe barn som bekymrer. I tillegg er barnehagen pålagt å ha et nært samarbeid med hjemmet og foreldrene. Hente- og bringesituasjon ved barnehagedagens start og slutt er viktige steder for å kunne samtale og danne seg et bilde av barnets samspill med sine foreldre. Denne særstillingen er det ikke mange andre offentlige instanser som har med private hjem, og det ligger derfor et stort ansvar på barnehagepersonalet i arbeidet med å forebygge, avdekke og være støttende i vanskelige familiesituasjoner eller omsorgssvikt.

3.3.1 Opplysningsplikt

Når det oppstår en bekymring rundt et barns omsorgssituasjon har barnehagen et juridisk og etisk ansvar for å beskytte barnet. Barnehagen har opplysningsplikt til barnevernstjenesten etter barnehagelovens § 22. (Barnehageloven, 2013). Det vil si at barnehagen plikter å melde ifra til barnevernstjenesten når «det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet, eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt» (Barnehageloven § 22, 2013).

Opplysningsplikten går foran taushetsplikten ved bekymring for et barn til barnevernstjenesten. Opplysningsplikten trer inn dersom det oppstår mistanke om at et barn blir utsatt for omsorgssvikt, mishandling eller andre alvorlige overgrep. Det gjelder også dersom foreldrene ikke sørger for at et sykt, funksjonshemmet eller hjelpetrengende barn får den behandlingen eller opplæringen det har krav på, eller det oppdages alvorlige atferdsvansker eller destruktiv atferd hos barnet. Barnehagen har plikt til å forsøke å avverge en straffbar handling og kan selv bli straffet dersom det ikke meldes når det har foregått omsorgssvikt som barnehagen har visst om eller burde visst om. Det er et selvstendig og individuelt ansvar å melde ifra dersom man er bekymret for et barn. Det vil si at det er den enkelte ansatte selv som må gjøre vurderinger i forhold til de opplysninger de har om barnet for å avgjøre om dette er en bekymringssak eller ikke. Dette fordrer kunnskap og erfaring i det juridiske- og mellommenneskelige aspektet (styrer har et overordnet ansvar). Dette krever relasjonskompetanse, i for eksempel det å snakke med barnet og foreldre om de vanskelige sakene, og å vite hvordan man forholder seg i en slik sammenheng. «I tillegg må de stole mer på sin egen kompetanse og overkomme redselen for å ta feil» (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 31).

3.3.2 Bekymring rundt et barn: rutiner og magefølelse

Når ansatte i barnehagen får en ”magefølelse”, altså når noe ikke stemmer, er det som oftest beskrevet med utydelige og vage ord. Barnet man er bekymret for kan få mange navn; «det utsatte barnet», «det sårbare barnet», «risikobarnet eller bekymringsbarnet». Dette er ord som ikke forteller oss noe om hva barnet blir utsatt for eller hva det trenger av støtte og hjelp, men indikerer kun den usikkerheten man føler for barnet. Det kan være ulike faktorer som gjør at man blir bekymret for et barn. Det kan være noe ved barnet selv, eller forhold i miljøet rundt barnet. Hvilken kultur eller sosial tilhørighet barnet har, vil være med på å påvirke hva som vekker bekymring eller ikke. Selv om barnehageansattes bekymring rundt barn i startfasen handler om følelser, oppfattelser og tanker, er det viktig å finne et felles språk om hvem og hva som bekymrer, og aldri glemme at barnet er et individ med ulike behov og forutsetninger, selv om det ofte blir plassert under kategorier som for eksempel «det sårbare barnet» (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 103-104).

Når magefølelsen oppstår er det ofte det første tegnet barnehageansatte får på at de må være ekstra oppmerksomme på et barn. Dersom denne følelsen vedvarer er det hensiktsmessig å snakke om den med sine kollegaer for å sette ord på den, og finne ut om det er andre som føler samme type bekymring. Det udefinerbare ved følelsen må defineres og tolkes i

fellesskap med kolleger for videre systematisk arbeid. Her er det hensiktsmessig å bruke konkrete observasjoner og notater for å konkretisere problemet, samtidig som den enkelte ansatte må skille ut sine irrasjonelle følelser eller holdninger (Lehn, 2009, s. 52, Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 105).

Lehn (2009, s. 51-55) har beskrevet fire ulike faser i barnehagens arbeid med bekymring for et barn. Å snakke med andre kolleger og sette ord på magesfølelsen ligger i fase 1. I fase 2 blir magesfølelsen definert til en konkret bekymring, noe som enten kan ta lang tid, dersom det er en gråsonebekymring, eller kort tid, dersom det er en åpenbar bekymring. En gråsonebekymring innebærer at de ansatte ikke er sikre på hvor alvorlig bekymringen er eller om bekymringen utløser opplysningsplikt til barneverntjenesten. En åpenbar bekymring er akutt, og utløser umiddelbart opplysningsplikt til barneverntjenesten. I fase 3 skal innholdet i bekymringen dokumenteres og avklares. Her blir det satt i gang flere observasjoner, kartlegginger og foreldresamtaler for å få mer informasjon om barnet eller foreldrene. I fase 4 blir det tatt en beslutning om hvordan saken skal håndteres videre. Muligheter her er å henvise til PPT, sende melding til barneverntjenesten, fortsette med observasjon for å innhente mer informasjon, eller avslutte bekymringssaken. Det er her det tverrfaglige samarbeidet med barneverntjenesten ofte starter.

3.4 Barneverntjenestens rolle

Barneverntjenestens hovedoppgave er å «sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får den nødvendige hjelp og omsorg til rett tid, og barnevernet skal bidra til å trygge oppvekstvilkårene, jf. Bvl.§ 1-1» (Nilsen, 2008, s. 198). Dette innebærer flere oppgaver, blant annet forebygging, støtte og hjelp til alle som kommer i kontakt med dem, for eksempel barnehage, skole og foreldre, og dessuten å gjennomføre hastedtak i akutsituasjoner. Barneverntjenesten er forpliktet til å samarbeide med andre sektorer for å kunne gjøre sitt arbeid. Som regel kommer det meldinger og bekymring inn til barneverntjenesten fra ulike hold, for eksempel, hjem, slekt, venner, naboer, skole, barnehage, helsetjeneste osv. Ut fra dette skal barnevernet vurdere og eventuelt foreta undersøkelser for å avgjøre om det skal iverksettes tiltak. I barneverntjenesten er det ofte barnevernspedagoger og sosionomer som jobber, men det kan også være andre yrkesgrupper som for eksempel psykologer, vernepleiere eller lærere. (Nilsen, 2008, s. 196-198).

Når barneverntjenesten har gjort undersøkelser og innhentet opplysninger om en sak, skal det besluttes hvilke tiltak som skal settes i gang for å avhjelpe situasjonen. Ofte vil det innebære tiltak som skal hjelpe og styrke foreldres forutsetninger for å være foreldre, eller forebyggende tiltak for barnet under omsorg av foreldre. Eksempler på slike tiltak kan være råd og veiledning til familien (Aasberg, 2014, s. 69).

Tiltak som dette kalles hjelpetiltak, og innebærer at hjelpen settes inn mens barnet bor hjemme. Formålet med hjelpetiltak er å «bidra til positiv endring hos barnet og/ eller familien og styrke familiens muligheter til å gi barnet en god oppvekst» (Follesø, 2014, s. 84). Hjelpetiltakene kan deles inn i to typer; kompenserende og strukturerende/endrende tiltak. Kompenserende tiltak er hjelp som kan avlaste barnet eller familien. Det kan være å sette inn støttekontakt, opprette besøkshjem eller gi økonomisk støtte. Strukturerende tiltak er tiltak som fører til mer varige endringer i familien. Her inngår tiltak som er med på å ansvarliggjøre eller aktivere nettverket rundt familien. Ofte kan barnet eller familien motta flere hjelpetiltak samtidig (Follesø, 2014, s. 85).

I spesielle og alvorlige tilfeller hender det at barneverntjenesten må foreta omsorgsovertakelse for et barn. Dette skjer sjelden, men er så alvorlig at vurderinger og saksbehandling må foregå på et høyt kvalitetsnivå. I følge barnevernloven § 4-12 kan omsorgsovertakelse skje dersom det er alvorlige mangler ved den daglige omsorgen av barnet, dersom et sykt barn ikke får den behandling og hjelp som trengs eller ved mishandling eller overgrep. Det er fylkesnemnda som avgjør om barneverntjenesten skal overta omsorgen for barnet (Follesø, 2014, s. 73-74).

Det er viktig at barnevernet opparbeider seg tillit og legitimitet blant befolkningen for å kunne gi hjelp så tidlig som mulig og for at privatpersoner eller offentlige instanser lettere skal kunne ta kontakt ved bekymring for et barn. Et annet argument for at barnevernet bør opparbeide seg tillit er at de utfører noen av de vanskeligste oppgavene i samfunnet, og ofte blir utsatt for kritikk. «Barnevernet er både en hjelper og en tvangsmakt, og denne dobbeltrollen bør barnevernet formidle åpent ut i befolkningen. Større kunnskap om og innsyn i barnevernet vil påvirke legitimiteten positivt» (Bunkholdt og Kvaran, 2015, s. 18).

Barnevernloven bygger på noen prinsipper som brukes i barnevernets arbeid. *Barnets beste* anses som det grunnleggende prinsippet for hele virksomheten. I tillegg kommer det *biologiske prinsippet*, som handler om at barn i utgangspunktet skal vokse opp hos sine biologiske foreldre, og at det må foreligge sterke argumenter for å bli fraskilt sine foreldre. Det siste prinsippet, *minste inngreps prinsipp* handler om at det ikke skal settes inn mer

inngrepene enn det som er nødvendig i familier som trenger hjelp. (Bunkholdt og Kvaran, 2015, s. 27).

3.5 Pedagogisk psykologisk tjenestes (PPT) rolle

Pedagogisk psykologisk tjeneste er en rådgivende og sakkyndig instans for kommunen og fylkeskommunen i spørsmål som omhandler barn, unge og voksne med særlige opplæringsbehov. Oppgavene til PPT er å veilede skole og barnehage i å tilpasse opplæringa til barn med spesielle behov. PPT utarbeider sakkyndige vurderinger som sier noe om hvilke forutsetninger barnet har og hvilket utbytte det får av den ordinære opplæringa, og videre råd om hvordan barnehagen eller skolen skal legge til rette for at barnet får et forsvarlig utviklings- og opplæringstilbud. PPT kan være sammensatt av forskjellige yrkesgrupper, for eksempel spesialpedagoger, psykologer, logopedar, barnevernspedagoger og sosionomer. (Nilsen, 2008, s. 194-196).

Selv om PPT har som hovedoppgave å veilede barnehage og skole i utdanningstilbudet til barn, og er en frivillig tjeneste, noe som betyr at all henvisning fra skole og barnehage til PPT skal ha samtykke fra foreldre eller barnet selv etter fylte 15 år (Nilsen, 2008, s. 195), kan PPT være med å samarbeide om barn som er utsatt for omsorgssvikt. Det er ofte slik at barnehagen har lavere terskel for å kontakte PPT i situasjoner der de er bekymret for et barn enn å kontakte barneverntjenesten (Backe- Hansen, 2009, s. 44).

PPT er en hjelpeinstans som skal veilede barnehagen og gi råd både på system- og individnivå. Arbeid på systemnivå innebærer kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling i barnehagen og har som hovedformål å forebygge at vansker oppstår. Det kan også være å hjelpe personalet i barnehagen til å legge til rette for at barn med spesielle vansker får et best mulig barnehagetilbud. Andre systemrettede tiltak kan være foreldrerådgivning, kurs til personalet og tverrfaglig samarbeid med andre hjelpetjenester. Når PPT jobber på individnivå, innebærer det at enkeltbarn får særskilt hjelp i form av utredning eller sakkyndig vurdering. (Nilsen, Haugen, Lie og Vogt, 2014, s. 50).

3.6 Om taushetsplikten

Tverrfaglig samarbeid mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste forutsetter deling av opplysninger om enkeltpersoner. Det må i slike saker gjøres grundige vurderinger av hva som kan gis av opplysninger og til hvem. Reglene om taushetsplikten er dermed sentralt å vite noe om.

Hensikten med taushetsplikten er å ivareta barns rettigheter og behov, og beskytte privatpersoners integritet (Glavin og Erdal, 2013, s. 49). Taushetsplikten er nedfelt i forvaltningsloven § 13:

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, plikter å hindre at andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

- 1) Noens personlige forhold, eller*
- 2) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår. (Forvaltningsloven, 2015)*

Taushetsplikten er også nedfelt i Helsepersonellovens § 21. Der står det at helsepersonell skal hindre at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om forhold som de får i sitt arbeid som helsepersonell (Helsepersonelloven, 2015).

Grunnen til at taushetsplikten er nedfelt i to lovverk kan forklares med skillet mellom forvaltningsmessig taushetsplikt og profesjonsbestemt taushetsplikt. Den forvaltningsmessige er regulert i forvaltningsloven, og den profesjonsbestemte er regulert i helsepersonelloven, og er mer omfattende. Helsepersonelloven gjelder for helsepersonell, prester og advokater, mens forvaltningsloven gjelder for alt offentlig personale, som for eksempel barnehagepersonale, PP-tjenere og barnevernspedagoger (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 39-40). Selv om både barnehagens, PPTs og barneverntjenestens taushetsplikt er nedfelt i samme lovparagraf, har barneverntjenesten en utvidet taushetsplikt i tillegg, som er mer omfattende enn den som gjelder for barnehageansatte. Denne bestemmelsen framgår i barnevernlovens § 6-7 og presiserer at taushetsplikten også omfatter opplysninger som ikke er direkte taushetsbelagt etter forvaltningslovens § 13 (opplysninger om personlige forhold). I forvaltningslovens § 13 står det at personlige forhold regnes som opplysninger som man kan regne med at barn og foreldre ikke ønsker å dele med andre, men at opplysninger som for eksempel fødested, fødselsdato, yrke, eller sivilstand ikke regnes som personlige forhold. For barnevernsansatte

er altså også opplysninger om slike forhold taushetsbelagte (Eriksen og Germeten, 2012, s. 79-80). At taushetsplikten er strengere for barnevernsansatte enn for barnehageansatte kan ofte bli sett på som ett hinder i samarbeidet, noe som vil bli beskrevet senere i oppgaven.

I noen situasjoner er det imidlertid nødvendig for barneverntjenesten å gjøre et unntak fra taushetsplikten for å kunne kommunisere og utveksle opplysninger med andre tjenester. Dette unntaket blir regulert i forvaltningslovens § 13 b nr.5. Unntaket kan gjøres når tjenesten trenger opplysninger som er nødvendige for å utføre sitt arbeid. Et slikt unntak fra taushetsplikten innebærer å hente muntlig eller skriftlig samtykke fra den som har krav på tausheten. Samtykket kan trekkes tilbake når som helst. En annen mulighet for å unngå taushetsplikten er å anonymisere opplysningene om personen. Dette kan være hensiktsmessig i saker som tas opp til drøfting for å finne ut om man skal melde til barneverntjenesten eller ikke (Glavin og Erdal, 2013, s. 51-54).

3.7 Tidlig innsats og forebygging

Barnehagen og barneverntjenesten har ikke bare til oppgave å avdekke eller melde ifra om omsorgssvikt, men skal også gjøre en tidlig innsats for å forebygge at det skjer. I følge § 2 i barnehageloven skal barnehagen ha en helsefremmende og en forebyggende funksjon og bidra til å utjevne sosiale forskjeller (2013). Inga Marte Thorkildsen uttrykte viktigheten av tidlig innsats under en nasjonal konferanse om tidlig innsats rettet mot barn i alderen 0-6 år i 2013: «Det er viktig å gi barn hjelp tidlig, for barndommen kommer ikke i reprise og en god barndom varer i generasjoner» (Departementene, 2013, s. 5). En god barndom vil påvirke hvilke verdier barnet som voksen fører videre til sine barn. Forskning viser også at barn som ikke har hatt en god barndom og ikke i voksen alder har fått hjelp til å bearbeide sine opplevelser, ofte fører «sin oppvekst» videre til sine barn (Kvello, 2010, s. 201).

Groven (2013, s. 104) beskriver at en tradisjonell holdning i å vente og se i stedet for å sette inn tiltak tidlig har ført til mer omfattende problemer for barnet. I dag er det satt fokus på dette for å forsøke å snu trenden. I stortingsmelding nr. 16 (2006-2007, s.27) ... *og ingen sto igjen*, blir viktigheten av at barn og unge får hjelp tidlig presisert, og at dette reduserer sannsynligheten for at større og mer komplekse problemer oppstår.

Hvordan barnehage, PPT og barneverntjeneste kan samarbeide om tidlig innsats og forebygging vil jeg komme tilbake til. Først vil jeg se på noen overordnede måter å forstå tidlig innsats og forebygging på.

3.7.1 Risiko- og beskyttelsesfaktorer

I arbeidet med tidlig innsats snakkes det ofte om å styrke beskyttelsesfaktorene og minske risikofaktorene rundt barnet. Risikofaktorer er forhold som øker sjansen for at et barn utvikler vansker senere i livet. Det kan være risikofaktorer som forekommer hos barnet selv, for eksempel at det er født prematurt eller med en funksjonsnedsettelse, eller i nettverket rundt barnet, for eksempel ved ustabilitet i familien (omsorgssvikt, skilsmisse, sykdom osv.). Det kan også være forhold i det øvrige samfunnet rundt barnet, for eksempel ved å bo i et nærmiljø som er belastet med kriminalitet eller arbeidsledighet (Kvello, 2010, s. 168-169).

Beskyttelsesfaktorer er, i motsetning til risikofaktorer, forhold som demper risikoen for å utvikle vansker når man er rammet av risikofaktorer. Beskyttelsesfaktorer finnes også hos barnet selv, for eksempel ved at barnet har iboende ressurser som blant annet intelligens, motstandsdyktighet og andre ferdigheter som kan være med på å takle vanskeligheter i form av risikofaktorer. I barnets nærmeste familie eller nærmiljø kan eksempler på beskyttelsesfaktorer være tilgang til voksne som har god kontakt med barnet (Kvello, 2010, s. 170).

3.7.2 Forebygging på ulike nivå

Forebygging kommer fra begrepet profylakse, som betyr å beskytte seg mot sykdom og lidelse. I denne sammenhengen kan forebygging brukes for å «komme en uheldig utvikling i forkjøpet» (Berfring, 2012, s. 130). Forebygging kan deles inn i flere aspekter. Det kan være å sette inn tiltak for å beskytte mot forhold som kan skade barnet, og det kan være tiltak som kan hjelpe barnet til å beskytte seg selv. Det kan også deles inn i primær- sekundær- og tertiærforebyggende tiltak. Primærforebygging eller allmenn forebygging er tiltak som har som hensikt å forhindre at skade eller problemer oppstår hos barn og familier generelt. Her er lover og restriksjoner det forebyggende tiltaket. Sekundærforebygging eller probleminnsiktet forebygging handler om å hjelpe risikoutsatte til å komme på rett spor igjen. Det kan være at et barn viser tegn til angst, og blir oppdaget i tide til å takle eller bli kvitt angsten. Tertiærforebygging handler om å rehabilitere eller behandle allerede tungt belastede grupper på etterskudd (Befring, 2012, s. 130).

Det brukes også ulike begreper om forebygging på flere nivå. Dette innebærer ofte forebygging på individ- og gruppenivå, institusjonsnivå og samfunnsnivå. Det arbeides forebyggende på individnivå når for eksempel barnehagen jobber med å fremme god atferd, det vil si å vise god sosial kompetanse. Når man jobber forebyggende på institusjonsnivå, jobber man for å beskytte mot trakassering, mobbing osv. Dersom det gjøres «en målrettet innsats i nærmiljøet for å bremse tilgangen av skadelige påvirkninger i livsmiljøet», kan det betegnes som forebygging på samfunnsnivå (Befring, 2012, s. 134). Poenget med forebygging på disse nivåene, vil være å minske potensielle negative påvirkninger, og fremme positive utviklingsmønstre.

3.7.3 Samarbeid om tidlig innsats

Tidlig innsats og forebyggende arbeid er begreper som ofte brukes om hverandre. Tidlig innsats kan beskrives som den innsatsen man gjør tidlig i barns liv, for eksempel for å stimulere barnets utvikling (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 87). Barnehagen står som tidligere nevnt i en særstilling i forhold til å arbeide med tidlig innsats. Arbeid med observasjon, dokumentasjon, barnesamtaler og foreldresamtaler er eksempler på slikt arbeid i barnehagen. Barneverntjenesten har også som mål å drive proaktivt arbeid, det vil si å gi hjelp i en tidlig fase. For at barnevernet skal kunne gjøre en tidlig innsats, er de avhengige av et godt samarbeid med andre instanser, som for eksempel barnehagen. En forutsetning her er at de samarbeidende partene har tillit til at barneverntjenesten kan hjelpe barnet og familien. Det er også en forutsetning at barnehagen har evne til å kommunisere med foreldrene, slik at det skapes en forståelse og god dialog mellom foreldre og barnehagen. En måte å skape større trygghet i dialogen mellom barnehage, foreldre, PPT og barneverntjeneste på, kan være å invitere representanter fra PPT og barneverntjeneste til foreldremøter i barnehagen. På den måten vil foreldrene gis muligheten til å vite mer om hvordan de samarbeidende instansene arbeider, og føre til en proaktiv holdning som kan gjøre det lettere for foreldrene å ta imot hjelp dersom det trengs. Et slikt samarbeid om tidlig innsats i barnehagen kan være med på å hindre at små saker senere eskalerer i saker som barneverntjenesten, PPT eller andre hjelpeinstanser må bruke store ressurser på. (Eriksen og Germeten, 2012, s. 54-57, Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 87, 89 og 96).

3.8 Samarbeid

3.8.1 Tverrfaglig- og tverretatlig samarbeid

I denne oppgaven vil hovedfokuset ligge på det tverretatlige samarbeidet mellom barnehage, barneverntjeneste og pedagogisk psykologisk tjeneste. Det vil derfor være hensiktsmessig å vite noe om tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og hva forskningen viser til.

Begrepene tverrfaglig- og tverretatlig samarbeid blir ofte brukt i forbindelse med koordinering og arbeid mot et mål. I følge Glavin og Erdal (2013, s. 27) blir samarbeid definert som samspill, kompaniskap og det å arbeide sammen. Begrepet tverrfaglig samarbeid brukes om samarbeidet mellom fagpersoner med ulik utdanningsbakgrunn. Ofte jobber disse innenfor samme organisasjon, som for eksempel i barnehage, PPT eller barneverntjeneste. I barnehagen har vi for eksempel ansatte med pedagogisk, helsefaglig og sosialfaglig bakgrunn. I barneverntjenesten kan det være sosionomer, barnevernspedagoger og vernepleiere.

Tverretatlig samarbeid brukes om fagpersoner som jobber for forskjellige etater eller sektorer i kommunen. Det kan være psykologer, spesialpedagoger, sosionomer som jobber sammen for ett barn, men som kommer fra ulike sektorer, som for eksempel barnehage, PPT eller barneverntjeneste (Kinge, 2012, s.32-33). I følge Glavin og Erdal (2013, s. 17) kan det tverrfaglige samarbeidet være på tvers av både etater og sektorer.

I denne oppgaven vil tverrfaglig samarbeid bli brukt om både tverretatlig samarbeid, altså samarbeid mellom barnehage, PPT og barnevern, og tverrfaglig samarbeid innenfor hver av institusjonene.

I Bratterud og Emilsen (2013a, s. 48) blir tre prinsipper som kjennetegner et tverrfaglig samarbeid i en kommune nevnt. Først kommer deltakelse i samarbeid, og involvering av barn og foreldre, deretter forebyggende arbeid og tidlig innsats for små barn, og tilslutt blir viktigheten av åpenhet og likeverdighet mellom samarbeidspartene presisert.

3.8.2 Hensikten med tverrfaglig og tverretatlig samarbeid

I Rammeplanen står det at barnehagen og barnevernet skal bidra til å skape trygge oppvekstvilkår for små barn, og at det bør etableres generelt og systematisk samarbeid mellom de to partene (Rammeplanen, 2011, s. 60).

Det finnes ulike samarbeidsformer mellom barnehage, PPT og barneverntjenesten. Det kan være om alt fra lavterskeltilbud, til samarbeid omkring store straffesaker. Lavterskeltilbud brukes ofte når problemene er små, og ikke faller inn under barneverntjenesten eller BUP (barn- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk). Det blir da opprettet for eksempel småbarnsteam eller tverrfaglige ressursgrupper som består av en tverrfaglig sammensatt gruppe av personell med psykososial kompetanse. Her kan man drøfte saker anonymt og uforpliktende før man eventuelt setter i gang et større samarbeid med PPT eller barneverntjeneste. (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 57).

Backe- Hansen (2009, s. 45) mener at samarbeid er viktig for å senke terskelen for å melde ifra om bekymring. Selv om en melding fra barnehagen til barneverntjenesten ikke nødvendigvis løser barnets problemer, kan det bidra til å gi barnet større muligheter for å få hjelp gjennom et bredere faglig og kompetent samarbeid. Dermed kan man i fellesskap finne ut hvilke tiltak som er til barnets beste (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 30). I prosjektet *Små barns rett til beskyttelse* blir barnehagens holdninger til samarbeid kartlagt. Det viser seg at 80 % av barnehagene ønsker økt samarbeid med barneverntjenesten, og at 60 % mener at barnehagen ikke samarbeider godt nok med barneverntjenesten i forebyggende arbeid (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 51). Barneverntjenesten er avhengig av samarbeid med andre offentlige tjenester og instanser. Det er også lovpålagt at det skal foregå samarbeid mellom for eksempel barnehage og barnevern om barns beste. I veileder for samarbeid mellom barnehage og barneverntjenesten (2009, s. 9) står det at «for at utsatte barn skal få nødvendig hjelp og oppfølging i dagliglivet må barneverntjenesten og barnehagen ha et godt samarbeid». Dette må skje innenfor reglene om opplysningsplikt, opplysningsrett og taushetsplikt. Dette fordrer at barnehagen og barneverntjenesten har god kunnskap om hvordan lovverket kan hindre og fremme samarbeidet (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 33).

Samarbeid blir her beskrevet som en viktig nøkkel for at barn skal få best mulig hjelp når de trenger det. Men hva skal til for at et samarbeid blir godt nok til å gi barnet best mulig hjelp? Videre vil det bli presentert hva som kan være med på å fremme eller hemme et godt samarbeid mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste.

3.9 Faktorer som kan fremme samarbeid

For at et samarbeid skal fungere er det flere forutsetninger som ligger til grunn. Jeg vil her presentere noen sentrale faktorer for et vellykket samarbeid. Det kreves imidlertid tid og tålmodighet for at et samarbeid skal utvikles i positiv retning. Glavin og Erdal (2013, s. 44-47) presenterer en liste med suksesskriterier i sin bok *Tverrfaglig samarbeid i praksis*. Dette er elementer som de mener har stor betydning for et tverrfaglig samarbeid:

3.9.1 Respekt, tillit og åpenhet

Et godt tverrfaglig samarbeid innebærer at man har tillit til at andre har relevante kunnskaper, og at man er trygg på egen kompetanse. Verdier som er med på å skape en god relasjon i et tverrfaglig samarbeid er respekt, tillit, anerkjennelse og åpenhet. Samarbeidspartene har ulike forutsetninger og de representerer ulike profesjoner. Det er derfor viktig å klargjøre verdier ovenfor hverandre, og vise respekt for andres meninger og ståsted. Å vise respekt handler om å ta andre på alvor og kunne føre saklige diskusjoner. Det er viktig å kunne være både enig og uenig, uten at det går på bekostning av enkeltpersoner. Anerkjennelse handler også om å respektere at ikke alle er like, og kunne verdsette andres synspunkter. Med et slikt verdigrunnlag vil man kunne oppnå tillit og trygghet til hverandre. Dersom det oppstår uenighet eller konflikt, vil det være hensiktsmessig å ha en åpen og redelig tone i kollegiet. «Dersom tverrfaglig samarbeid skal fungere i praksis, må det være tid og rom for å ta opp konfliktfylt stoff på et tidlig tidspunkt» (Glavin og Erdal, 2013, s. 39).

3.9.2 Forankring og system

Samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste må som nevnt bygge på respekt, tillit og åpenhet. Det innebærer synlighet, tilgjengelighet og ikke minst faste møteplasser for partene, utover samarbeid fra sak til sak. For at dette skal kunne fungere bør det utarbeides retningslinjer for hvordan dette skal foregå. Forankring og system er viktig for organisering av samarbeidet, det vil si at samarbeidet bør være forankret i kommunens planer og ikke bare avhenge av enkeltpersoner. Det må være et planarbeid som alle har kjennskap og eierfølelse til (Glavin og Erdal, 2013, s. 44). Samarbeidet kan for eksempel etableres ved å samorganisere etater for opplæring, omsorg, tilsyn og tiltak for barn og unge i kommunen. På denne måten vil all forvaltning av det som har med barn og unge å gjøre, foregå under samme etat, og føles nærmere hverandre. Det bør også lages politiske planer for hvordan samarbeidet skal foregå. «Den politiske forankringen har betydning for evne og vilje til å realisere samarbeidsplanene via budsjetter i etterkant» (Eriksen og Germeten, 2012, s. 225). Et annet poeng for at samarbeidet bør forankres institusjonelt og politisk, er at til tross for at samarbeid

i mange kommuner foregår på personnivå, der ildsjeler eller enkeltpersoner viser stor interesse for samarbeidet, vil et slikt, godt samarbeid kunne forsvinne dersom personene det avhenger av bytter jobb eller slutter i sine stillinger (Eriksen og Germeten, 2012, s. 226).

3.9.3 Kunnskap og kompetanse

Kunnskap og kompetanse er også viktig for at et tverrfaglig samarbeid skal fungere. Det kan være kompetanse i faget, kunnskap om hverandres kompetanse, eller en felles kompetanse i å forstå viktigheten av samarbeidet, som for eksempel å være enige om et verdigrunnlag (Glavin og Erdal, 2013, s. 46). Det kan også innebære kompetanse i å samarbeide. Det handler om å være fleksible og villige til å finne felles løsninger. «Åpenhet, selvkritikk, initiativtaking, anerkjennelse og respekt preger kulturer som fremmer samarbeid» (Bratterud og Emilsen, 2013b, s. 48).

Det er med på å poengtere at det kan være viktig med samarbeid om fagutvikling, å møtes for å styrke kunnskap og kompetanse uten at det handler om enkeltsaker, tiltak eller enkeltbarn. Eksempler på fagutvikling i et samarbeid kan i stor skala være systematisk forsknings- og utviklingsarbeid (FoU), eller i mindre skala, å møtes til faste tider for å utveksle erfaringer eller diskutere bøker eller fagartikler. Dette kan være med på å øke kunnskap og kjennskap til hverandres mandat og arbeidsoppgaver (Eriksen og Germeten, 2012, s. 243).

3.10 Faktorer som kan hemme samarbeid

Samarbeid er en krevende arbeidsprosess som ikke automatisk fører til gode resultater. Ofte handler det om at punktene som er nevnt under 'samarbeidsfremmende faktorer' ikke oppnås. Det kan være mangel på tydelige mål, uklare roller, svak ledelse, dårlig informasjonsflyt, urealistiske forventninger osv.

3.10.1 Forventninger til hverandre

I bekymringssaker kan det være flere hinder på veien til et godt samarbeid mellom instanser som er til for barnets beste. Barnehage har én rolle og oppgave som skal utføres, og barnevernet har kanskje en annen innfallsvinkel på saken. Dette kan medføre noen dilemmaer på veien mot et godt samarbeid. I Bratterud og Emilsen (2013b, s. 15) *Barnehagen som barneverntiltak- samarbeid mellom barnehage og barnevernstjenesten*, kommer det fram at enkelte barnevernledere mener kommunikasjonen mellom barneverntjenesten og barnehagen ofte preges av dilemmaet rundt foreldresamarbeid. Det handler om at barnehagen er bekymret for at samarbeidet med foreldrene vil bli ødelagt dersom barnevernet blir varslet. Her vil altså samarbeidet mellom barnehage og barneverntjeneste avhenge av barnehagens rolle og samarbeid med foreldre og foresatte. Barneverntjenesten har derimot forventninger til barnehagen om at foreldresamarbeid er noe barnehagen skal kunne forholde seg til- også i vanskelige situasjoner.

Barnehagen kan også ha forventninger til barneverntjenesten som ikke er enkle for barneverntjenesten å oppfylle. Det kan være, som beskrevet i Bratterud og Emilsen (2013b, s. 15), at barnehagen forventer å få informasjon om en sak hos barnevernet, som barneverntjenesten ikke kan gi av juridiske eller kapasitetsmessige grunner. Dette kan føre til mistillit og dårlig samarbeidsklima mellom partene.

3.10.2 Tid og ressurser

Tid kan også være en faktor som spiller inn for om samarbeidet oppleves bra eller ikke. Dersom det ikke er satt av nok tid til samarbeid, eller en av partene ikke har nok kapasitet til det den andre parten ser på som tilfredsstillende, kan dette bli et problem for samarbeidet.

3.10.3 Taushetsplikten- et hinder for samarbeid?

Lovverket kan oppleves som et hinder på veien til et godt samarbeid. Taushetsplikten er som tidligere nevnt et eksempel på dette. I et samarbeid vil det være behov for å utveksle informasjon og i bekymringsaker kan det innebære informasjon som er svært personlig eller ømfintlig. Det kreves derfor inngående kunnskap om regelverket og hvordan det bør praktiseres.

I flere studier beskrives taushetsplikten som et hinder for at viktig informasjon blir delt. Et eksempel på dette er at kommunikasjonen fra barneverntjenesten til barnehagen ofte blir hindret av en for streng tolkning av taushetsplikten (Baklien, 2009, s. 3). Det er ulike måter å tolke taushetsplikten på, men i forvaltningsloven poengteres mulighetene for samarbeid. «Det loven er klar på, er å sikre at det skjermes det som er nødvendig å skjerme, og å sikre at tjenesteyteren må være bevisst sine handlinger» (Bratterud og Emilsen, 2013b, s. 56). Å være bevisst sine handlinger kan innebære å kunne skille ut hva som er viktig eller ikke av opplysninger, og vite hvorfor det er viktig for akkurat den saken at disse opplysningene blir delt, eller hvorfor andre opplysninger ikke er relevante for saken. Dersom taushetsplikten oppfattes som et hinder for samarbeidet, kan muntlig eller skriftlig samtykke og anonymisering være et hjelpemiddel for at partene kan kommunisere helhetlig om saken. Det stilles altså strenge krav til etikk når man skal arbeide med taushetsplikten. Man må inneha en grunnleggende respekt, ydmykhet og lojalitet til både lovverk og brukere (Bratterud og Emilsen, 2013b), s. 56-59). Tillit fra foreldrene vil være avhengig om man får samtykke til å diskutere saken eller ikke, men som regel vil det være avlastende for foreldrene at taushetsplikten ikke hindrer informasjonsflyten. Det vil også være større rom for helhetlig tenkning og handling fra instansenes side dersom man har skaffet seg samtykke på forhånd (Kinge, 2012, s. 184).

Det som ofte kommer fram av undersøkelser er at barnehageansatte mener det er viktig for barnehagen å få informasjon tilbake fra barneverntjenesten for at de bedre skal kunne hjelpe barnet. «Når kontakten mellom barnehagen og barneverntjenesten oppleves som ensidig og lukket, fører dette til usikkerhet i forhold til hvordan informasjonen barnehagene gir fortolkes og brukes» (Eriksen og Germeten, 2012, s. 81). Med dette som bakgrunn ble det i 2009 innført en plikt for barneverntjenesten til å gi tilbakemelding til meldere. I denne nye bestemmelsen blir det presisert at barneverntjenesten har plikt til å gi alle som sender inn en bekymringsmelding en generell tilbakemelding innen tre uker etter at bekymringsmeldingen er mottatt. Denne tilbakemeldingen skal inneholde en bekreftelse på at meldingen er mottatt

og registrert. For barnehageansatte som melder om bekymring, skal de også få en særskilt tilbakemelding på om det er opprettet undersøkelsessak eller ikke, og videre om saken ble henlagt eller ikke. Målet med denne nye bestemmelsen er å arbeide for å bedre samarbeidet mellom barneverntjenesten og andre offentlige instanser, og å kunne gi barn et mer helhetlig tjenestetilbud (Eriksen og Germeten, 2012, s. 87-88).

3.10.4 Hindringer i arbeid med barn som bekymrer

Det kan være flere grunner til at ansatte i barnehagen vegrer seg for å melde en bekymring til barneverntjenesten. Kompetanse og kunnskap om omsorgssvikt kan være en viktig faktor her. Bø og Løge har i en undersøkelse sett at barnehagepersonell ofte mangler kompetanse i å registrere atferd som bekymrer, og ikke har tilstrekkelig med fagterminologi for å beskrive «bekymringsbarnet» (Bø og Løge (2009); Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 66). I Backe-Hansens (2009, s. 44) undersøkelse kommer det fram at 57,8 % av barnehagene som deltok i undersøkelsen mener barnehagen har for lite kompetanse om tegn på at barn er utsatt for vold, overgrep eller omsorgssvikt. Dersom barnehageansatte føler at de mangler kompetanse om omsorgssvikt, vil det automatisk føre til usikkerhet i vurderingen rundt om en bekymring er alvorlig eller ikke.

Redselen og usikkerheten man opplever i som menneske når man blir bekymret for et barn kan også være årsak til at man unnlater å ta tak i bekymringen. Det krever mye av en person å stå i en slik sak, både personlig og faglig. Mange barnehageansatte opplever redsel for at et tett samarbeid med foreldrene skal ødelegges. Det kan være svært ubehagelig å gå i dialog med foreldrene når man er bekymret for et barn. Ubehaget ligger i tanker på om bekymringen er reell, om man mistenker foreldrene for noe de ikke har gjort, eller å være sterk nok til å kunne si sannheten og være tydelig i sin kommunikasjon. Det kan også være redsel for konsekvensene, for eksempel at det går utover barnet. I små kommuner kan det også oppstå usikkerhet og redsel for at saken skaper sladder. Ofte kan gamle tankemønstre om at man ikke skal blande seg inn i det som foregår hjemme hos folk, gjøre at man bli redd for å bry seg (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 68).

3.10.5 Overlevelsesstrategier i arbeid med barn som bekymrer

Kari Killen (2015, s. 81) beskriver ulike overlevelsesstrategier i arbeid med bekymringssaker. Dette er strategier som for eksempel barnehageansatte tar i bruk for å kunne håndtere krevende saker som omsorgssvikt kan innebære. Overidentifisering med foreldrene er en av de mest brukte strategiene for å beskytte seg selv mot det ubehagelige. Det går ut på at man ser bort ifra barnets situasjon og den belastningen foreldrene kan ha på barnet, og benekter problemene de har. I stedet kan man finne på å unnskyldte seg, og foreldrene, med tanker som for eksempel «De har det tøft nå, bare vent til det roer seg så går det over», eller «mor kan da umulig ha gjort dette mot sitt eget barn». En slik måte å tenke på vil kunne få svært uheldige konsekvenser for barnet og familien. Det kan føre til at tiltak man setter inn ikke står i forhold til foreldrenes muligheter eller barnas behov.

Bagatellisering blir også beskrevet som en mye brukt overlevelsesstrategi. Den går ut på at man distanserer seg fra barnet og dets problemer. Man bagatelliserer gjerne problemet og lar være å se barnet som det er. Selv om man vet at barnet ikke har det bra, kan man benekte dette med begrunnelse i at barnet ikke har godt av å få «rippet opp i problemene». Man tror altså at man beskytter barnet ved ikke å gjøre noe, mens man egentlig bare beskytter seg selv. Når forholdene bli bagatellisert, vil også oppfølging og tiltak stå i samsvar med det. Man finner «drømmeløsninger» som er begrensede og lite effektive (Killen, 2015, s. 84).

Problemforflytning kan også være en form for bagatellisering. Det består i å finne løsninger og tiltak for deler av en situasjon. Det kan for eksempel være ved å gi økonomisk støtte til en familie har dårlig råd, men som også begår overgrep på sine barn i form av vold- og alkoholmisbruk. Det kan oppleves lettere å føle at man har gjort noe for denne familien, men likevel har man oversett det aller viktigste (Killen, 2015, s. 85).

Projisering av utilstrekkelighet er noe de aller fleste kan identifisere seg med. Følelsen av ikke å strekke til vil ofte kunne føre til at man blir provosert og ikke lenger klarer å forholde seg objektive. Dette kan ofte føre til at utilstrekkeligheten blir overført på andre i systemet. Projisering av utilstrekkelighet kan også ofte gå over i overidentifisering og bagatellisering og tilbake igjen (Killen, 2015, s. 85-86).

Introjisering og handlingslammelse er et motsatt fenomen av tidligere nevnte overlevelsesstrategier. Introjisering betyr at man tar inn over seg andres problemer. Dette kan føre til at man blir sittende med empati-tanker, og synes synd på den man skal hjelpe. Dette

fører gjerne til handlingslammelse, og man mister evnen til å dokumentere, analysere og observere på en fornuftig måte (Killen, 2015, s. 87).

Distansering og ansvarsfraskrivelse handler om at man trekker seg tilbake, og håper på at andre tar ansvar. Det kan være at saken er så tung og mørk at man ikke orker å engasjere seg i den. Når en sak blir for tung å bære, kan man også finne på å redusere kompleksiteten i saken for å beskytte seg selv. Dersom de løsninger man finner for å hjelpe ikke passer eller bedrer saken, kan man begrunne dette med at man har gjort alt, og det fungerer ikke for denne familien eller dette barnet, selv om det gjenstår flere muligheter for hjelp (Killen, 2015, s. 88).

Normtenkning kan også være med på å ødelegge mulighetene for å være til hjelp. Det kan være å bruke uttrykk som «ethvert hjem er bedre enn et barnehjem» eller «en far som er en overgriper, er bedre enn ingen far» for å begrunne sine vurderinger og avgjørelser (Killen, 2015, s. 88).

3.11 Oppsummering

I teorikapitlet har jeg gjort rede for instansene som inngår i et tverrfaglig samarbeid mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste. Jeg har sett på hvordan tidlig innsats og forebygging kan inkluderes i det tverrfaglige samarbeidet, og hvordan tverrfaglig samarbeid kan være til hjelp for barnets beste. I tillegg har jeg drøftet hvordan ulike faktorer kan være til hinder for, eller fremme samarbeidet. Her inngår blant annet taushetsplikt, tillit, forankring og kompetanse. Barnehagen står i en særstilling med tanke på å se og hjelpe barn som bekymrer. De er pliktige til å melde ifra til barneverntjenesten dersom det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet eller blir utsatt for andre former for omsorgssvikt. Barneverntjenesten er også avhengige av at barnehagen melder ifra, for å kunne gjøre en god jobb i forhold til å sikre at barn og unge som lever under skadelige forhold får nødvendig hjelp til rett tid. PPT kan også være med på å hjelpe barneverntjenesten i omsorgssviktsaker, og mange føler at PPT er en god støtte i arbeidet med å melde en bekymring til barneverntjenesten. Barnehage, PPT og barneverntjeneste skal også samarbeide om tidlig innsats og forebygging. Her kan små tiltak, som for eksempel deltakelse på foreldremøter, være viktige i arbeidet med å ufarliggjøre og informere om arbeidet PPT og barneverntjeneste gjør. Lavterskeltilbud er også med på å forebygge at små saker eskalerer til omfattende barnevernssaker. Samarbeid på systemnivå vil kunne virke forebyggende, samt fremme for et godt samarbeid mellom instansene uten at

det foreligger enkeltsaker. Tillit og respekt er viktig for at et slikt tverrfaglig samarbeid skal kunne fungere optimalt, samt forankring, kunnskap og kompetanse. Mangel på dette kan medføre utfordringer i samarbeidet. Videre i oppgaven vil man kunne se i hvilken grad mine informanter tilkjenner opplevelser som stemmer eller er i konflikt med teorien.

4 Metode

4.1 Valg av metode: kvalitativ forskningsmetode

Min problemstilling er: «*Hvordan opplever ansatte i barnehagen, pedagogisk psykologisk tjeneste (PPT) og barnevernstjenesten samarbeidet med hverandre?*». For å finne svar på det, er jeg nødt til å ta stilling til hvilken forskningsmetode som kan gi meg best mulig hjelp til å finne svar på spørsmålet. Ettersom jeg i min problemstilling er ute etter å vite noe om ansattes opplevelser av et fenomen, her samarbeidet seg imellom, er det naturlig å spørre disse enkeltpersonene direkte. Det vil altså bli en studie preget av nær kontakt mellom meg som forsker og de ansatte som informanter. Det betyr en fenomenologisk tilnærming der opplevelser er sentralt. Dette fordrer et kvalitativt forskningsdesign. «I studier som er preget av nær kontakt mellom forskeren og de personer forskeren studerer, gir kvalitative tilnærminger grunnlag for å oppnå en forståelse av sosiale fenomener på bakgrunn av fyldige data om personer og situasjoner» (Thagaard, 2013, s. 11-12).

Med tanke på tema for oppgaven, som er samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjenesten, kunne det vært interessant og gjøre en kvantitativ studie om ansatte i barnehage, PPT og barnevern ser på sin samarbeidsform som fremmede eller hemmende for barnehagens opplysningsplikt til barneverntjenesten. I min oppgave har jeg i midlertidig bestemt meg for å fokusere på enkeltmenneskers (tre ansatte fra de ulike institusjonene) opplevelse av samarbeidet i å avdekke bekymring om barn i barnehagen. Ettersom mitt fokus er informantenes personlige opplevelser og erfaringer vil det være mer hensiktsmessig å ta i bruk en kvalitativ forskningsmetode. Kvalitative metoder forsøker å gå i dybden på et tema, mens kvantitative metoder legger vekt på utbredelse og antall. Altså kan kvantitative metoder omfatte et stort utvalg, mens kvalitative metoder gir en dypere innsikt i informasjon om få enheter (Thagaard, 2013, s. 17).

4.2 Semistrukturert intervju

Innenfor kvalitativ forskning finnes flere framgangsmåter for å komme fram til viktig informasjon og kunnskap. Intervju og observasjon er de to mest brukte metodene. I tillegg brukes også dokumentanalyse og videoobservasjon eller analyse av audio- og videoopptak (Thagaard, 2013, s. 13). For å finne informasjon om hvordan ansatte opplever samarbeidet mellom barnehage, PPT og barnevernstjeneste kunne det vært interessant å gjennomføre observasjoner. Det ville i midlertidig vært for tidkrevende og omfattende arbeid for én forsker

i et masterprosjekt. Det krever utallige timer hos hver og en av samarbeidspartene, innsikt i strukturer, både formelle og uformelle, kjennskap til personene som jobber der og deltakelse i møtevirksomhet. Dette ser jeg på som alt for omfattende for en masteroppgave.

Dokumentanalyse vil heller ikke være hensiktsmessig i og med at min oppgave omhandler personers opplevelser og erfaringer, noe som ikke kan hentes fra dokumenter som ligger i de ulike institusjonenes arkiver, men i deres utøvelse i praksis. Det kunne som tidligere nevnt vært interessant og foreta en spørreundersøkelse for å få økt utvalg og generaliserbarhet. Det ville derimot ikke gitt den dybden og skildringer av erfaringer jeg søker i denne oppgaven. Det ville også vært for tidkrevende ettersom jeg da måtte foretatt en kvalitativ intervjustudie først, for å finne relevante spørsmål og kriterier for undersøkelsen. Intervju står igjen som det mest hensiktsmessige valget av metode for å finne svar på min problemstilling. Grunnen til at jeg velger det kvalitative forskningsintervju som metode er at det er godt egnet for å få innsikt i informantenes erfaringer, tanker og følelser (Dalen, 2011, s. 13).

I en forskningsprosess som denne, mener jeg det vil være gunstig å benytte semistrukturert intervju. Semistrukturert intervju brukes ofte når man ønsker å innhente intervjupersonens egne perspektiver og livsverden. Med semistrukturert menes at intervjuet verken er en åpen samtale eller en lukket skjematisk samtale. Rekkefølgen på spørsmålene kan endres, og man kan stille oppfølgingsspørsmål til de svarene eller fortellingene som blir gitt. Det semistrukturerte intervjuet utføres ved hjelp av en intervjuguide som inneholder tematiske spørsmål, eller forslag til spørsmål ut i fra temaet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 46). Slik kunne jeg utarbeide en intervjuguide på forhånd som gjorde at vi kunne holde oss til det tema jeg ønsket å forske på. Samtidig ønsket jeg å være åpen nok til å la informantene være med på å styre intervjuet innenfor det tema eller de spørsmålene jeg hadde satt på forhånd slik at deres tanker og erfaringer kommer fram uten å bli hemmet av for konkrete og innsnevrede spørsmål. Jeg ønsket å legge opp til en åpen samtale som ga rom for refleksjoner og eksempler fra informantenes opplevelser. Det ville forhåpentligvis gi rom for nye og interessante opplysninger og fortellinger.

For å huske momenter og gjøre grundig analyse av hvert intervju, så jeg det som nødvendig å gjøre lydopptak. På den måten fikk jeg transkribert og gått i dybden på hvert intervju i etterkant. Jeg sendte også ut en tematisert intervjuguide på forhånd til informantene (se vedlegg 2), slik at de kunne forberede seg ved for eksempel å tenke igjennom sine erfaringer og opplevelser i forhold til tema. Intervjuguiden inneholdt ikke alle spørsmålene, men en oversikt over hvilke tema og sider av saken vi ville komme inn på i løpet av intervjuet.

4.3 Utvalg

Jeg ønsket å finne informanter fra de tre instansene barnehage, PPT og barneverntjeneste. Dette for å kunne danne meg et bilde av hvordan de oppfatter samarbeidet fra sitt eget ståsted og hvordan de oppfatter hverandre. Det var også hensiktsmessig å velge informanter innenfor samme «samarbeidsområde», altså informanter som jobbet i samme kommune. Dette for å skaffe meg et helhetlig bilde på hvordan de ulike partene opplever samarbeidet. Jeg bestemte meg for å foreta tre separate intervju, ett med en ansatt i barnehage, ett med en ansatt i PPT og ett med en ansatt i barneverntjenesten. Jeg kunne gjort en sammenligningsstudie, og intervjuet tre fra de ulike institusjonene i én kommune, og tre fra en annen kommune, for å se på forskjeller og likheter mellom kommunene. Dette ville blitt tidkrevende, ettersom jeg da burde intervjuet seks forskjellige personer. Kanskje ville det gitt begrensninger i forhold til hvor mye informasjon jeg hadde fått av hver, på grunn av tidsperspektiv og arbeidsmengde. «En retningslinje for omfanget av kvalitative utvalg er at antall deltakere ikke bør være større enn at det er mulig å gjennomføre omfattende analyser» (Thagaard, 2013, s. 65). Samtidig må materialet jeg sitter igjen med, være av en slik kvalitet at det gir tilstrekkelig grunnlag for tolkning og analyse (Dalen, 2011, s. 45).

For å finne deltakere til mitt forskningsprosjekt, tok jeg i bruk strategisk utvalg og delvis «snøballmetoden». Et strategisk utvalg vil si at deltakere velges etter egenskaper og kvalifikasjoner som er relevante, eller strategiske, for å kunne svare på problemstillingen (Thagaard, 2013, s. 60). Snøballmetoden går ut på at forskeren velger deltakere som er tilgjengelige for seg og deretter forsøker å finne flere gjennom de allerede kontaktede deltakerne (Thagaard, 2013, s. 62). Jeg kontaktet først en rådgiver i PPT som jeg hadde kjennskap til gjennom utdanningen min i spesialpedagogikk. Jeg skrev ned en presentasjon av studien min og spurte om vedkommende var interessert og hadde noen tanker å dele med meg. Videre spurte jeg også om hun hadde kjennskap til noen flere med god kunnskap og erfaring på området. Jeg fikk raskt svar om at hun hadde sett på presentasjonen og syntes det virket som et spennende prosjekt. I den forbindelse hadde hun også snakket med noen kolleger om oppgaven, og foreslo sin leder som informant i mitt prosjekt. Da hadde hun allerede snakket med sin leder, som også viste interesse for oppgaven min og gjerne ville stille som informant. Alt jeg trengte å gjøre da var å avtale tidspunkt. PPT-lederen hadde også snakket med barneverntjenesten, som ligger i samme bygg som PPT, om oppgaven min, og veien var derfor ikke lang for å få skaffet en informant derfra også. For å skaffe informant fra en barnehage tok jeg kontakt med en av de største barnehagene i kommunen per epost. Jeg

fikk svar om at styrelsen var interessert, og fikk dermed komme for å intervju henne ved første ledige anledning.

4.4 Presentasjon av informantene

Alle deltakerne kommer fra en liten innlandskommune i Norge. Kommunen kan beskrives som rural. I barnehagen går det 70-90 barn og PPT og barneverntjenesten er organisert under enhet Helse og familie. Informantene er anonymisert, har fått fiktive navn og blir beskrevet kort her:

Fra pedagogisk psykologisk tjeneste: Anne er leder for PPT i denne kommunen og har jobbet i PPT i 24 år. Hun er utdannet førskolelærer med spesialpedagogikk og har også utdanning i faget organisasjon. Hun har lang erfaring fra samarbeid med barnehage og barneverntjeneste.

Fra barneverntjenesten: Berit, har vært fagleder i barneverntjenesten i snart to år og har jobbet i barneverntjenesten i 8 år. Hun er utdannet vernepleier, og samarbeider blant annet med barnehage og PPT daglig.

Fra barnehagen: Cecilie, styrer i en av kommunens største barnehager. Hun er utdannet førskolelærer og har gått styrerskolen. Hun har også utdanning i spesialpedagogikk og veiledning.

4.5 Gjennomføring av intervju

Alle intervjuene ble gjennomført på informantens kontor og tok rundt en time hver. Jeg startet med å presentere meg selv og informere litt om forskningsprosjektet mitt. I forkant av møtet hadde jeg sendt ut en mail der informantene fikk informasjon om prosjektet og intervjuguider, slik at de kunne forberede seg. Informantene skrev under på samtykkeskjemaet (se vedlegg 3) og vi startet med å gå igjennom intervjuguiden som de hadde fått tilsendt på forhånd, for å oppklare eventuelle misforståelser og for å «varme opp». Jeg hadde sendt mail med spørsmål om å bruke opptaker på forhånd, slik at dette ikke kom brått på under selve møtet. Jeg gjentok spørsmålet om å bruke opptakeren før jeg startet opptakeren og satte i gang intervjuet.

Jeg var i starten av intervjuet bevisst på mitt og informantens kroppsspråk. Jeg satte meg litt på skrå ovenfor informanten slik at det ble mer luft og mulighet for informanten til å se andre veier enn rett på meg. Jeg forsøkte også å ikke sitte med hendene i kryss, men i en åpen sittestilling som viser respekt og interesse. Jeg fulgte med på informantens kroppsspråk for å forsikre meg om at hun følte seg trygg i situasjonen. Jeg forsøkte også å opptre avslappet samtidig som jeg formulerte meg så tydelig som mulig i mine spørsmål. Utover i intervjuet gikk dette mer og mer av seg selv, og jeg kunne konsentrere meg om å lytte godt til det som

ble sagt. På denne måten bidrar jeg til å skape god kontakt (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 160). Hvert intervju ble avsluttet med en liten oppsummering, og spørsmål om informantene hadde noe mer de ville si eller utdype før vi avsluttet.

4.6 Analyseprosessen

Etter at jeg hadde gjennomført og transkribert intervjuene startet organiseringen og bearbeidingen av materialet. Først leste jeg nøye igjennom transkripsjonene flere ganger, for å forsøke å forstå helheten og finne et grunnlag for å starte kodings- og kategoriseringsprosessen. «Når vi får en nær kontakt med innholdet i data på et tidlig tidspunkt, har vi et grunnlag for å utvikle en forståelse av sammenhenger mellom ulike mønstre» (Thagaard, 2013, s. 158). Det er i midlertidig viktig å være klar over at analyseprosessen har foregått lenge før man sitter klar med transkripsjonene. Allerede under intervjuene vil det skje ulike analyser i form av tolkninger av hva informanten sier eller handler (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 221-222).

For å konstruere mening i transkripsjonen tok jeg i bruk koding og kategorisering. Koding og kategorisering innebærer at man bryter ned teksten i stykker for å få oversikt over tekstmaterialet, for så å utvikle kategorier som fanger opp de studerte erfaringene og opplevelsene fullt ut (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 226). Jeg startet med å bruke markeringstusj for å markere alle ord eller utsagn som kunne være relevante for min problemstilling. Jeg brukte til dels intervjuguiden min for å kunne avgrense og holde meg til de deler av transkripsjonen som var relevant for det jeg var ute etter å finne, men markerte også ofte utsagn som ikke i utgangspunktet så relevante ut i forhold til intervjuguiden, men som senere ble det med tanke på helheten i oppgaven. Ved markeringene skrev jeg ned nøkkelord for å identifisere utsagnene til videre analyse og for å finne hovedtemaer. Videre forsøkte jeg å sammenligne likheter og ulikheter innenfor hvert nøkkeltema for å kunne se på forskjellene mellom hvordan de tre informantene så på samarbeidet. Et eksempel på dette var at jeg skrev et plusstegn (+) ved uttalelser som virket positive i samarbeidet, og et minustegn (-) ved uttalelser som virket negative i deres syn på samarbeidet. Etter flere runder med analyse og tolkning av datamaterialet satt jeg igjen med noen hovedkategorier som ble utgangspunkt for overskriftene/ temaene i siste kapittel av masteroppgaven (Se kapittel 5, Funn).

Jeg har i analyseprosessen benyttet det Kvale og Brinkmann (2015, s. 263) kaller *bricolage*. Det betyr at jeg har tatt i bruk flere ulike analyseteknikker for meningsgenerering.

4.7 Etiske betraktninger

Den nære kontakten jeg oppnår i forskningsintervjuene mine stiller store krav til etisk ansvar og refleksjon. Før jeg startet med å innhente opplysninger fra noen av informantene, søkte jeg NSD (Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste) (se vedlegg 1).

4.7.1 Informert samtykke

Før jeg gjennomførte intervjuene ble deltakerne informert om formålet med studien både skriftlig og muntlig. De måtte også skrive under på informert samtykke om å delta i studien. Informert samtykke innebærer at deltakerne skriver under på at de deltar frivillig i forskningsprosjektet, og at de når som helst kan trekke seg (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 104). Deltakerne ble også spurt om samtykke til at jeg kunne bruke lydopptaker under intervjuet. Informert samtykke er med på å sikre respekten for deltakerens råderett over eget liv, og kontrollen over de opplysningene som blir delt med andre. Det handler også om retten til å bli informert om hva deltakelsen innebærer for dem. Det kan i midlertidig være vanskelig for meg som forsker å gi et helhetlig bilde av hva studien vil innebære, ettersom det er tidlig i prosjektfasen at intervjuene blir gjort. Deltakerne som samtykker vet for eksempel ikke hvordan jeg som forsker vil analysere og tolke deres utsagn. Dette er noe jeg som forsker må reflektere over gjennom hele forskningsprosessen (Thagaard, 2013, s. 27).

4.7.2 Konfidensialitet

Et annet prinsipp med tanke på etikk er kravet om konfidensialitet. Det handler om enigheten mellom meg og deltakerne om hva som kan gjøres med den informasjonen jeg får av dem (Kvale og Brinkmann, 2015, s.106). Et eksempel på det er at all identifiserende data som kan gjenkjenne deltakerne vil bli anonymisert. I en studie som denne er det ikke nødvendigvis sensitive tema i personers privatliv som blir tatt opp. Likevel kan det være sensitive opplysninger om deltakeres forhold til sine samarbeidspartnere som kan være med på å hemme en arbeidssituasjon dersom det blir lagt ut med fullt navn i forskningsrapporten. «Forskeren må hindre bruk og formidling av informasjon som kan skade enkeltpersoner det forskes på» (Thagaard, 2013, s. 28). Dette er en av grunnene til at jeg har brukt pseudonymer i framstillingen av data og drøfting. Det ble også brukt pseudonym allerede i transkriberingsfasen.

4.7.3 Forskerrolle og forforståelse

Refleksjon rundt forskerens rolle har mye å si for redelighet og etikk i en forskningsprosess.

Å arbeide bevisst med egen rolle i forskningsprosjektet vil medvirke til å opprettholde forskerblikket og skape den nødvendige distansen til deltakerne, konteksten og datamaterialet. Dette kan forbindes med forskerrefleksivitet, som handler om at forskningen jeg gjør vil påvirkes av mine egne subjektive og individuelle teorier. Subjektive og individuelle teorier kan handle om min forforståelse, for eksempel gjennom bakgrunn, verdier, holdninger, interesser osv. (Nilssen, 2012, s. 139). Min tolkning av datamaterialet vil altså påvirkes av min forforståelse, men ved å være bevisst min forforståelse vil det kunne hjelpe meg i å se flere nyanserte muligheter i analysen av datamaterialet. I min utdanning som førskolelærer og på studiet i spesialpedagogikk har jeg tilegnet meg kunnskap og holdninger om oppgavens tema. Jeg har også jobbet i barnehage, og har dermed erfart og fått en innsikt i hvordan samarbeidet oppleves av mine kolleger der. Jeg har ikke jobbet i kommunen jeg har hentet informanter fra, og min forståelse har dermed endret seg etter gjennomføringen av intervjuene fra denne kommunen. Mine tanker og holdninger fra det miljøet jeg har jobbet i, ble raskt utviklet gjennom det første intervjuet. Forforståelsen min endret seg altså for hvert intervju jeg gjennomførte. I det første intervjuet ble ofte oppfølgingsspørsmålene stilt ut fra min forforståelse fra litteratur, forventninger og egen erfaring, mens i intervju nummer to og tre ble det ofte stilt oppfølgingsspørsmål ut fra tidligere intervju. Det vil si at dersom rekkefølgen av intervjuene hadde vært annerledes, ville jeg kanskje fått andre svar enn jeg nå har fått.

En viktig refleksjon rundt intervju som metode bør være at man er klar over at dette ikke er en åpen og fri dialog mellom to likestilte parter. Det er et asymmetrisk maktforhold mellom forsker og informant der det er forskeren som definerer situasjonen og legger føringer for hvordan samtalen bygges opp. Intervju er en enveiskommunikasjon der det er informanten som deler og gir av seg selv, mens forskeren forholder seg nøytral og kun stiller spørsmål. Dette må forskeren reflektere over og håndtere på en ansvarlig måte særlig når materialet skal tolkes (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 51-53).

Forskeren må ha moralsk integritet. Det handler om å være fortrolig med etiske retningslinjer og verdispørsmål. Funnene som blir gjort og kunnskapen som kommer fram av intervjuet skal framstilles nøyaktig og så fullstendig som mulig. Analysene man har foretatt bør gjøres transparente, det skal tilstrebes en gjennomsiktighet i arbeidet, slik at det blir enklere for leseren å forstå hvordan prosessen har blitt gjennomført, og hvordan man har kommet fram til konklusjoner i prosjektet (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 108).

Nærhet og distanse er også begreper som ofte kommer fram i forbindelse med den kvalitative forskningsprosessen. Det handler om å finne balansen mellom nærhet til feltet og informantene, og en profesjonell distanse. Metoder som forutsetter nærhet til informantene, kan ofte påvirke tolkningen av datamaterialet. Dette betegnes ifølge Dalen (2011, s. 20) som solidaritetsproblemer. I denne studien undersøker jeg tre samarbeidsparters oppfattelse av hverandre og seg selv. Jeg må derfor finne denne balansen mellom nærhet -for å få tillit til å innhente mest mulig kunnskap fra hver informant, og distanse- for ikke å la personlige tanker påvirke tolkninger om partene. Dersom jeg viser nærhet og sympati med for eksempel barnehageansatte, vil det kunne påvirke mine tolkninger av barnehagens informant i sympatisk retning, og føre til at de to andre partene blir tolket i et mer kritisk lys. ”Forskerne kan identifisere seg så sterkt med deltakerne at de ikke opprettholder en profesjonell avstand, men i stedet rapporterer og fortolker alt ut fra sine deltakeres perspektiver” (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 108).

4.8 Validitet og reliabilitet

Troverdighet er et viktig begrep knyttet til refleksjon rundt kvaliteten i forskningsprosessen. Reliabilitet og validitet er begreper som kommer fra kvantitativ forskning, og kan være vanskelig å overføre til kvalitativ forskning. De henger likevel nøye sammen med troverdighet og pålitelighet, og må inngå i kvalitetskontrollen forskeren selv gjør. Dette gjelder ikke bare i sluttkontrollen av prosjektet, men underveis og i alle fasene av prosjektet, fra planlegging og intervjusituasjon, til transkribering og i analyse (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 278). Det må reflekteres over om disse fasene er gjort på en fornuftig og forsvarlig måte, og forskeren må vise for leseren at forskningen er utført nøyaktig.

Validitet handler om gyldigheten av de tolkningene som blir gjort i undersøkelsen. For å styrke validiteten i forskningsprosjektet må jeg være kritisk til mine egne måter tolke informantenes utsagn på (Thagaard, 2013, s. 194). Dette avhenger av den håndverksmessige kvaliteten på forskningen, og betyr at funnene jeg gjør kontinuerlig må sjekkes, utspørres og fortolkes teoretisk for å kontrollere at resultatet kan sees på som pålitelig, sannsynlig og troverdig (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 278-279).

Reliabilitet handler om pålitelighet og om andre forskere kan komme fram til det samme resultatet ved å anvende samme metode (Thagaard, 2013, s. 202). Gjennomsliktighet er et viktig aspekt for å styrke validiteten i et forskningsprosjekt (Thagaard, 2013, s. 205). Jeg har

forsøkt å gjøre prosjektet mitt så gjennomiktig som mulig ved tidligere i metodekapitlet å redegjøre for forskerens rolle og moralske integritet, reflektere over for eksempel maktforhold i intervjusituasjonen, nærhet og distanse og viktigheten av å være nøyaktig i gjengivelser av informantenes utsagn. Jeg har også redegjort for hvordan analyse- og kodingsprosessen har blitt gjennomført.

Andre refleksjoner jeg har gjort er om informantene kan ha gitt svar basert på hva de tror jeg ønsker å høre. Dette kan forklares med at jeg er ute etter å vite noe om samarbeidet mellom instanser i en kommune på bakgrunn av teori om at samarbeidet mange steder ikke er godt nok. Mye av teorien i dette forskningsprosjektet er basert på de negative aspektene, for eksempel at barnehagen er dårlig på å melde, at samarbeidet hindres på grunn av taushetsplikten osv. Det kan derfor være interessant og viktig å reflektere over om mine informanter har ønsket å motbevise disse forskningsfunnene, og derfor kun har kommet med de positive sidene ved sitt samarbeid, og lagt mindre vekt på de negative.

Betydningen av min posisjon under datainnsamlingen er også noe jeg har reflektert over, og som kan ha påvirket resultatet. «En over-/underordningsrelasjon gir et annet grunnlag for utvikling og tolkning av data enn mer likeverdige relasjoner» (Thagaard, 2013, s. 206).

5 Funn

5.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg presentere funnene jeg har gjort i forbindelse med intervju med informantene. For å forsøke å forstå informantenes posisjon og perspektiv på en tydeligere måte vil jeg først presentere en faktor som av alle informantene ble sett på som viktig for samarbeidet. Dette var ikke noe jeg spurte om, eller hadde noen særlig kunnskap om på forhånd, men det dukket opp som tema i hvert intervju. Det vil derfor være viktig å vite om dette for å forstå deres opplevelse av samarbeidet mer inngående.

I intervjusamtalene med barneverntjenesten og PPT ble det ofte henvist til organisasjonsendringen i denne kommunen i 2007. Denne trekkes fram som en viktig faktor for at samarbeidet i årene etter oppleves som stadig mer positivt. Organisasjonsendringen besto i å samlokalisere og samorganisere PPT, barnevern og psykiatritjeneste. I tillegg ble også helsesøstertjeneste og legetjeneste lagt under samme enhet, men lokalisert i et nabobygg. Tjenestene kom nærmere hverandre, og de så nytten av å samarbeide tettere, forteller Anne. ”Vi måtte tenke nytt og annerledes...og sammen!” forteller hun. 2007 var et veiskille og ble starten på godt samarbeid.

For å strukturere framstillingen av mine funn har jeg valgt å bruke intervjuguiden som utgangspunkt, men samtidig utviklet den i forhold til mer presise tema for å få fram informantenes stemme på en bedre måte. Intervjuguiden inneholdt noen overordnede tema som jeg har konkretisert til: *Forebygging og tidlig innsats, Informasjonsflyt og taushetsplikt, Terskel for å melde ifra om bekymring og Suksessfaktorer for et godt samarbeid.*

5.2 Forebygging og tidlig innsats

Forebygging og tidlig innsats er en viktig del av samarbeidet mellom barnehagen, PPT og barneverntjenesten for å styrke bevissthet og handlingskompetanse når barn bekymrer. Anne fra PPT forteller at det å ha nær kontakt og lav terskel for kontakt mellom barnehage og PPT / barneverntjeneste er viktig for at man skal kunne være tidlig ute for å hjelpe eller forebygge vansker.

Vi er veldig opptatte av å ta imot de som kommer innom og de som ringer da. For vi ser jo det som tidlig innsats, og det er forebyggende! (Anne)

Berit fra barneverntjenesten legger til at opplysning er et viktig fokusområde for forebygging, og at de ofte er ute i barnehagene på foreldremøter for å fortelle om hvordan barnevernet jobber i denne kommunen.

Vi blir jo ofte innkalt på foreldremøter da, som nå snart, skal jeg i en barnehage å ha et møte og være barnevernets representant for å presentere oss og litt sånn mer detaljert i forhold til hvordan vi jobber. Det er nok mange som vet litt om barneverntjenesten, men kanskje ikke helt hvordan vi jobber i denne kommunen her. Mange har kanskje fått ett inntrykk fra media og andre sosiale media, så vi forteller foreldrene litt om hvordan vi i denne kommunen jobber, hvilke samarbeidspartnere vi har og hvilke tiltak vi kan tilby familier som har litt utfordringer da. (Berit)

Cecilie forteller også om at hennes barnehage de siste årene har deltatt mye på kurs for å øke kunnskap og kompetanse i saker som angår PPT og barneverntjeneste.

Flere av oss har jo blant annet vært på kurs med Elisabeth Walsøe Lehn, så har vi jo snakket mye om dette med hva som kjennetegner barnehager som melder saker... Vi har jo også folk i personalet som har ICDP¹ kurs. Vi har hatt SMISO² her som har snakket om seksuelle overgrep mot barn, og snart skal vi dra å høre på Margrethe Wiede Aasland. Så vi har jo lært masse om det, og lest oss opp på det. (Cecilie)

Styrer fra barnehagen, Cecilie, forteller også om betydningen av lavterskeltilbudet i kommunen. Hun ser på det som viktig at barnevernet er med på foreldremøter for å ufarliggjøre seg, og for å unngå at skrekkhistorier fra media og internett påvirker deres syn på barneverntjenesten. Likevel er hun bekymret for at de som hun aller helst ville skulle komme på foreldremøtene for å høre om barnevernet, er de som ikke dukker opp. Hun tror dette handler om de av foreldrene som er aller mest redd for barneverntjenesten, og at mange av dem er minoritetsspråklige. Grunnen til at de minoritetsspråklige er mer redde, tror Cecilie

---

¹ ICDP= International Child Development Program (ICDP) er et helsefremmende og forebyggende program som har som mål å styrke omsorgen og oppveksten for barn og unge (ICDP, 2016).

² SMISO= Støttesenteret mot incest og seksuelle overgrep gir støtte til utsatte og pårørende med å bearbeide overgrep og seinvirkninger (Smiso, 2016)

kan ha noe med skrekkhistoriene de har hørt om barnevernet i Norge «som kommer og tar barna deres over natten». Cecilie understreker at de er flinke på forebyggende arbeid i denne kommunen, men at de må bli flinkere til å informere disse foreldrene om barneverntjenesten slik at de får en mer reell kunnskap om hvordan systemet fungerer i denne kommunen. «Det handler om informasjon og trygghet», påpeker hun.

Så har vi jo mange barn i denne barnehagen med foreldre som er arbeidsinnvandrere, og kommer fra andre kulturer og land, så der har vi jo forstått at det kan være litt ulik måte å sette grenser på. Det må vi snakke med foreldrene om. At det faktisk ikke er lov å slå barna sine i Norge. Og vi har jo det siste året vært med på et prosjekt som heter Kompetanse for mangfold. Sammen med en annen barnehage har vi en felles veileder som selv kom til Norge fra ett annet land, og som har lært oss å reflektere og tenke igjennom hvordan vi oppdrar våre barn, og hvorfor vi gjør som vi gjør. Likedan har vi snakket om hvorfor jeg ikke bare kan si til et foreldrepar at det ikke er lov til å slå men at man må gi dem alternativer. Det har gitt oss mange nye perspektiver. (Cecilie)

Dette prosjektet mener hun har vært med på å åpne øynene og øke forståelsen deres i forhold til de minoritetsspråklige i barnehagen. Det har også medvirket til å styrke samarbeidet med de minoritetsspråklige foreldrene.

5.2.1 Sirkelsamtalen som forebyggende tiltak

Sirkelsamtaler er noe alle informantene beskrev som en viktig del av samarbeidet på forebyggende og helhetlig systemnivå. Sirkelsamtaler bygger på en felles tankemodell i samarbeidet mellom PPT og barnehage. Metoden er tatt i bruk, i samarbeid med skole og barnehage som et ledd i kompetanseutvikling, for å fremme systematisk tenkning og refleksjon over enkeltbarns utviklingsmuligheter og eventuelle vansker. Målet med dette prosjektet var å finne konkrete metoder og verktøy for samarbeid på et tidlig tidspunkt i forhold til utsatte barn og å øke skolens og barnehagens kompetanse i å sette ord på bekymring og finne tiltak for å gi barn hjelp og støtte.

I praksis så betyr det at vi i PPT reiser rundt til alle barnehager i kommunen og har såkalte sirkelsamtaler. Der møter vi styrer, sammen med pedagogiske ledere fra hver gruppe, så går vi igjennom hver enkelt unge. Da har pedagogisk leder forberedt seg på å beskrive ungene, hvordan de har det i familien, i barnehagen og litt om den generelle utviklinga. (Anne)

Videre forteller Anne at barn som blir beskrevet som å ha en fin utvikling innenfor en ordinær hverdag uten store utfordringer blir ”plassert” innenfor *sikkerhetssonen*. De barna som pedagogisk leder føler, eller vet har en del utfordringer som påvirker personlig utvikling blir plassert innenfor *sårbarhetssonen*. Så finner partene tiltak med fokus på å bedre situasjonen

for barnet. Det er disse barna det brukes mest tid på i sirkelmøtene. De barna som allerede har et tiltak fra PPT, barnevernstjeneste, helsetjeneste blir ” plassert ” i *samarbeidssonen*. Disse barna blir viet liten oppmerksomhet på møtene, da de blir diskutert i andre samarbeidsfora.

Selv om barneverntjenesten ikke deltar i dette tiltaket, forteller Berit at sirkelsamtalene er med på å hjelpe barnevernet i å gjøre jobben sin.

Sirkelsamtalene gjør jo at vi blir veldig trygge på at hvert enkelt barn blir ivaretatt. For der blir jo vi kontaktet hvis det kommer fram noe i de samtalene som vekker bekymring. (Berit)

Anne sier også at sirkelsamtalene er med på å øke kompetanse og refleksjon over hvordan man kan styrke barnet eller familien som har utfordringer, og hvordan barnehagen kan bli bedre til å veilede og støtte barnet. Cecilie forteller med stor glede hvordan sirkelsamtalene har vært med på å åpne blikket for hvordan barnet har det i hverdagen og livet sitt, i hjemmet og i barnehagen.

For at PPT skal kunne være med på samtalene, kreves det naturligvis et samtykke fra foreldrene om at de synes det er greit at PPT kommer for å delta i samtalen. At PPT skal komme for å snakke om barnet deres, kan både virke skremmende og dømmende for foreldrene, men både Anne og Cecilie er svært fornøyd med hvordan de har klart å få foreldrene med på å se at målsettinga for tiltaket er å gjøre barnehagen bedre i sin jobb med deres barn, ikke å dømme eller henge ut foreldre.

De sirkelsamtalene er jo med på å åpne blikket for hvordan barnet har det i hele hverdagen sin, i livet sitt. Det er et veldig ålreit tiltak som vi må fortsette med! Vi ser på det som forebyggende, og det var ingen av foreldrene i år som ikke ga samtykke til at vi snakket med PPT om barnet deres. I fjor var det bare et foreldrepar som ikke samtykket! (Cecilie)

5.3 Informasjonsflyt og taushetsplikt

Anne forteller om nær og god kontakt mellom PPT, barnehage og barneverntjeneste. Hun føler også at hun blir godt mottatt i barnehagen når hun er der i forbindelse med ulike oppdrag. Det er et veldig godt klima, som igjen fører til åpenhet og trygghet mellom samarbeidspartene. I et eksempel på dette forteller hun om hvor raske de ansatte i barnehagen er til å ta kontakt når de sitter med vanskelige saker eller med magefølelse om at noe ikke er helt som det skal.

... Spesielt når de sitter med vanskelige saker og har magefølelse på at noe ikke er helt som det skal være. Da er de ganske snare til å ta kontakt for å drøfte den magefølelsen, og hvordan de skal gå fram. Det klima vi har og den mottakelsen og spørsmålene jeg får, som når jeg blir huka i gangen av ansatte i barnehagen som har spørsmål eller «kan ikke jeg få snakke med deg etterpå nå, når du er ferdig med møtet, så får vi drøftet det og det»... det opplever jeg mye av! (Anne)

Når hun snakker om samarbeidet med barnevernet er også dette preget av positive opplevelser.

Det er veldig lettvent i og med at vi er i samme bygg. Da er det bare å gå over gangen eller banke på døra for å spørre hvis det er noe vi lur på. (Anne)

Hun påpeker samtidig at det å være så nære en annen instans stiller store krav til profesjonalitet og etikk.

I forhold til taushetsplikten gjelder det å ha tunga rett i munnen, og vi har stor respekt for barn og foreldre. (Anne)

Det at det «bare er å ta en telefon» er noe som går igjen som en positiv opplevelse hos alle informantene. Berit synes barnehagen har blitt veldig flinke på å gi tilbakemelding, og at de gir barnevernet gode og gjennomarbeidede beskrivelser når de tar kontakt angående et barn. De har også inntrykk av at barnehagen har blitt flinkere til å snakke med foreldrene om det som er vanskelig, og at saker som har med barnevernet å gjøre blir behandlet på en ryddig måte. Ofte har PPT vært ute i barnehagen og gjort observasjoner, noe som også er med på å lette barnevernets arbeidsmengde. På spørsmål om hun tror barnehagen er fornøyd med barnevernets oppfølging i saker, svarer Berit at det nok er litt forskjellig, men at de prøver å dele så mye informasjon de kan fordi det er så viktig for barnets hverdag.

For egentlig så har de jo krav på veldig lite, men så tar vi dem ofte med på samarbeidsmøter for at de skal få den innsikten de trenger i saken. Men vi har jo med oss det, at det er viktig det med taushetsplikten, men den skal ikke være til hinder for samarbeidet eller barnets beste. (Berit)

Hun er også tydelig på at det ikke skal diskuteres enkeltsaker i gangene eller på pauserommet når flere er tilstede, ettersom flere etater jobber under samme tak.

Cecilie synes PPT og barneverntjenesten er gode på å gi rask tilbakemelding, og er åpne for en samtale hvis de ringer og lur på noe. Hun sier også at hun føler at barnehageansatte ubetinget blir tatt på alvor, og at PPT og barneverntjenesten ser på dem som fagpersoner. Hun ser heller ikke på taushetsplikten som en utfordring i samarbeidet.

Vi får stort sett vite om de tingene vi trenger å vite noe om, og ofte trenger vi ikke å vite mer enn det vi får vite heller... Ja, de er veldig velvillige til å komme når vi spør om hjelp, og når vi får en sak som er litt vanskelig og vi ringer, så kommer de dagen etter. Så kjapt! Så det føles så trygt altså! (Cecilie)

Samtidig forteller hun at de noen ganger kunne tenke seg å få litt mer tilbakemelding på henvendelsene de har sendt til barnevernet, særlig hvis saken ble henlagt.

Jaha? Var det bare tull at vi henviste da, eller hadde det ikke noe for seg? Var det ikke hold i det? Men så samtidig så vet jeg jo at det ikke er sikkert vi får vite noe med en gang. (Cecilie)

Hun forteller at dette er noe hun har snakket med leder i barneverntjenesten om, og at hun nå føler seg tryggere på at det bare er å ta en telefon å spørre, så vil de få det de trenger å vite. «Jeg stoler på de jeg!», avslutter hun.

5.4 Terskel for å melde ifra om bekymring

På spørsmål om hvilke tanker informantene hadde om at det ofte meldes for sjelden fra barnehage til barneverntjeneste, var de alle enige om at dette ikke var tilfelle i denne kommunen. Her har de gjort en jobb med tanke på å øke kunnskapen, bevisstheten og blitt tøffere til å stå i det, forteller Cecilie. Likevel har de noen tanker om hva som kan være årsaker til at barnehager melder sjelden eller for sent i fra. Berit tror dette handler om flere forhold: Normalbegrepet er bredt i barnehagen, og det er ofte er lettere å oppdage barn som bekymrer når barna blir eldre, for eksempel i skolealder. Samtidig tror hun det handler mye om tillit til foreldrene.

De (barnehagen) er jo helt avhengige av samarbeidet med foreldrene for at barnet i det hele tatt skal komme dit, og det vil de ikke bryte, de vil ikke være sladrehanker og gå bak ryggen. (Berit)

Hun nevner også at dårlig kommunikasjon mellom barnehage og barneverntjeneste kan være en årsak, at barnehagene ikke får vite noe fra barneverntjenesten. Det er viktig å ha kjennskap til de som jobber i barneverntjenesten og hvordan de jobber mener hun. «Få et ansikt å forholde seg til. Vite hvor man har hverandre». Dette handler mye om ufarliggjøring, åpenhet og å være direkte. Hun presiserer at hun ikke har opplevd at barnehagene i denne kommunen er dårlige til å melde, og at de er flinke på å snakke med foreldrene før de melder til barnevernet, slik at alle er forberedt på hva som kommer til å skje.

I intervjuet med Cecilie kommer det fram at barnehagen er i ferd med å melde en sak de nærmeste ukene, og at de har meldt flere saker det siste året. Hun sier at hun tror de har blitt tøffere til å snakke med foreldrene de siste årene, men at det selvsagt går inn på personalet når foreldre blir sinte eller tar ungen sin ut av barnehagen. «Men det må vi bare leve med, og vi snakker en god del om det sammen». Hun tror en god tone i kollegiet og et trygt arbeidsmiljø er med på å gjøre personalet tryggere og mer profesjonelle i rollene sine. Hun forteller at de før var mer redde for å mistolke eller overtolke bekymringen de hadde, og at de var redde for å ødelegge et tett forhold til foreldrene.

Jeg tror for det første at det ikke er lett å ta innover seg at noen kan gjøre barn noe vondt, det tror jeg er en terskel for en hver av oss. Så er det en ting til som er spesielt, og det er at vi som jobber i barnehagen treffer foreldrene to ganger om dagen, da kommer de å leverer og henter poden sin, og det gjør at vi får et tett forhold til foreldrene, og vi har jo barna fra de er rundt året i dag, og man kan bli ganske nær foreldrene, de kan fortelle deg ganske mye. Det kan medføre at vi ikke tørr å tenke tanken på at det foreldrepåret har gjort ungen sin noe vondt, det må være vi som har overtolket eller mistolket der altså. Vi må tørre og orke å tenke! Kunnskap er en annen ting også, vi har kanskje for lite kunnskap, kunnet for lite, vært for lite fokus på hva vi skal se etter, tegn, å vite noe om det. Vi lærer jo så lite om det i utdanningen vår!
(Cecilie)

5.5 Suksessfaktorer i samarbeidet

5.5.1 Lavterskeltilbudet

En suksessfaktor som blir nevnt av alle informantene er nær kontakt og lav terskel for å ta kontakt. Det å ha et ansikt på, og kjennskap til dem man henvender seg til i andre instanser er viktig, mener informantene. Anne nevner også at PPT ikke stiller krav til at barnehagen må skrive lange og omfattende henvisninger, men at ett enkelt skjema med kort beskrivelse av hvorfor de ønsker veiledning er nok, så kan samarbeidet starte med en gang. Dette sier hun er med på å skape trygghet. Hun forteller om et praksisnært samarbeid:

Vi kan ta den uoffisielle samtalen anonymt, alt må ikke gå gjennom papirmølla, og det tror jeg vi gjør absolutt rett i. (Anne)

5.5.2 Ledelse, stabilitet og trygghet

En annen suksessfaktor som alle informantene nevnte, var å ha en god leder. Her ble særlig leder for barneverntjenesten trukket fram som en viktig person for at samarbeidet var blitt så godt. Anne tror også at det å ha det trivelig sammen er et godt utgangspunkt for å skape tillit. Cecilie legger vekt på at virksomhetene har sluppet gjennomtrekk, og hatt et stabilt personale gjennom lang tid. Dette har vært med på å skape trygghet og stabilitet.

5.5.3 Respekt og anerkjennelse

Berit nevner at gjensidig respekt for hverandre er viktig i et slikt samarbeid.

Vi må gjøre hverandre gode, ikke kritisere, ikke tro at barnevernet er bedre på barn enn barnehage og PPT, for det er vi ikke. (Berit)

«Vi må tenke sammen, utvikle oss sammen», sier Anne. Berit snakker i denne sammenheng om at forventinger til hverandre blir avklart, og alle vet hvem som gjør hva og at man stoler på hverandre. Cecilie snakker også om respekt og anerkjennelse når hun forteller om at de i barnehagen føler at de blir tatt på alvor og sett på som fagpersoner.

5.5.4 System og rutiner

Struktur og rutiner blir også av alle informantene sett på som en viktig faktor for at samarbeidet har lyktes. «Vi har jobbet godt med system», understreker Berit. Dette har gjort at det ikke er ventelister i denne kommunen. Cecilie forteller at PPT og barneverntjenesten er tidlig ute med å gi hjelp, og at det arbeides mye systemrettet i denne kommunen.

6 Drøfting

6.1 Forebygging og tidlig innsats

Som nevnt i teorikapitlet gikk 90 % av alle barn i førskolealder i barnehagen i 2011 (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 22). Dette gjør at barnehagen står i særstilling med hensyn til å oppdage barn som vekker bekymring. Det er derfor svært effektivt dersom barnehage i samarbeid med PPT og barneverntjeneste gjør en tidlig innsats for å forebygge at barn utsettes for vanskelige situasjoner. Mine informanter forteller i tråd med litteraturen at nær kontakt og et lavterskeltilbud er en viktig del av forebygging på primær- og sekundærnivå. Bratterud og Emilsen (2013a, s. 50) ser på viktigheten av at samarbeidet baserer seg på jevn og formalisert kontakt, felles mål for barnet og kunnskap om hverandres arbeidsoppgaver og arbeidsform. Når barnehagene inviterer barneverntjeneste eller PPT til foreldremøter og personalmøter bidrar det til å ufarliggjøre barnevernet. Det vil også gi foreldrene økt innsikt i hvordan det samarbeides om barn som vekker bekymring. Dette inngår ifølge Eriksen og Germeten (2012, s. 71) i barnevernets generelle samarbeid som omfatter blant annet informasjonsutveksling og kunnskapsformidling. «Når barneverntjenesten og andre samarbeidende instanser informerer hverandre om sitt arbeid og sine rutiner, kan dette være viktige bidrag til å erstatte myter med kunnskap» (Eriksen og Germeten, 2012, s. 238).

Barn med minoritetsbakgrunn mottar ifølge Bunkholdt og Kvaran (2015, s. 52) oftere hjelp fra barnevernet enn barn med norsk bakgrunn. Dette kan forklares med at familiestrukturer, kjønnsroller og idealer for barneoppdragelse er annerledes der de kommer fra enn her i Norge. Behovet for ekstra forebygging er derfor viktig her, noe som Cecilie presiserer.

Barnehagepersonalet må sette seg inn i ulike gruppers kulturbakgrunn. Her har barnehagen reist på studietur til deres hjemland. Det må vurderes som en ekstraordinær måte å drive forebyggende arbeid på, noe som ikke alle barnehager har ressurser til. Det er likevel viktig med utviklingsarbeid som øker kunnskapsnivået og tydeliggjør holdninger, for å kunne skape en god dialog med foreldre med minoritetsbakgrunn. Et eksempel på dette kan være, som flere av informantene var inne på, å gi foreldre som bruker harde metoder i sin barneoppdragelse (som for eksempel å slå eller rise) andre verktøy. Det handler om å være klar over at det i noen kulturer finnes oppfatninger om at dersom de ikke kan rise eller straffe ulydige barn, vil de miste sin autoritet. Det vil da kanskje ikke være hensiktsmessig å kun ta fram pekefingeren å fortelle dem at det i Norge ikke er lov til å slå sine barn, men at man i

tillegg må gi dem alternativer og opplæring i andre metoder for å iredettese sine barn. Det blir også foreslått i Bunkholdt og Kvaran (2015, s. 52) at tiltak og metoder i barnevernsarbeidet bør kulturtilpasses og at kultursensitivitet bør være en del av flerkulturelt barnevernsarbeid.

6.1.1 Sirkelsamtalen

Sirkelsamtalen blir av alle mine informanter nevnt som et forebyggende og systemrettet tiltak som er med på å trygge partene i samarbeidet om at alle barn blir sett. Et slikt systemrettet tiltak kan være med på å styrke samarbeidsforholdet mellom PPT og barnehagen, i og med at man da møtes uavhengig av enkeltsaker, og gir rom for utveksling av ideer, tanker og kunnskap. Det vil med andre ord være større rom for generell kompetanseutvikling i et helhetsperspektiv enn ved enkeltsaker, der man ofte kun klargjør hvem som skal gjøre hva, og PPT gir direkte veiledning om hva som bør gjøres i forhold til det enkelte barnet.

Informasjonsutveksling mellom barnehage og PPT om enkeltbarn kan problematiseres dersom man ikke har samtykke og ikke forholder seg til taushetsplikten. Dette har mine informanter vært bevisst på, og har jobbet godt med å få foreldre med på tanken om at sirkelsamtalen er en kompetanseutviklende metode for å kunne gi et best mulig tilbud til hvert enkelt barn. Dette har resultert i at alle foreldrene i Cecilies barnehage har samtykket til at PPT får delta i samtaler rundt deres barn. Å oppnå en slik tillit fra foreldrene kan være avgjørende dersom det på et senere tidspunkt skulle være nødvendig å følge opp et enkeltbarn. Sirkelsamtalen kan også stå som eksempel på hvordan man kan gripe handlingsrommet som ligger i taushetsplikten.

Sirkelsamtalene kan også være med på å styrke det tverrfaglige samarbeidet gjennom utvikling av et felles kunnskapssyn og verdigrunnlag. Felles språk og begrepsbruk gir felles forståelse. Gjennom samtaler og refleksjoner om barn kan barnehage og PPT utveksle sin fagkompetanse, og dermed innarbeide en felles kompetanse. «Ved å utvikle hverandres styrker vil teamet til sammen dekke et stort spekter av kompetanse» (Glavin og Erdal, 2013, s. 46).

6.2 Informasjonsflyt

I følge Glavin og Erdal (2013, s. 45) er trygghet og respekt for hverandre avgjørende for et godt samarbeid. Anne forteller at hun føler det er et godt klima mellom PPT, barnehage og barneverntjeneste. Dette tror hun er med på å skape åpenhet og trygghet. Hennes utsagn forsterkes av at Cecilie forteller hvordan hun ubetinget føler at hennes ansatte blir tatt på alvor

og sees på som fagpersoner. Dette gir inntrykk av at partene stoler på hverandre og har god dialog. Det er som tidligere nevnt flere faktorer som kan hindre informasjonsflyt i et samarbeid. Det kan for eksempel være forventinger som ikke blir avklart eller oppfylt, og dermed fører til mistillit og dårlig samarbeidsklima mellom partene (Bratterud og Emilsen, 2013b, s. 15). Dersom slike forventninger oppstår er det viktig at partene er trygge og har respekt for hverandre for å kunne avklare utfordringer. Cecilie snakker om at hun noen ganger kunne tenke seg å få mer tilbakemelding fra barnevernet i saker de har meldt ifra om. Dette løste seg ved at hun snakket med leder i barnevernet om saken, og dermed ble trygget på at de fikk vite det de trengte, og at det bare var å ringe dersom de lurte på noe mer. Dersom partene ikke var trygge, eller ikke hadde hatt så god dialog, hadde det kanskje vært vanskeligere å avklare forventningene til hverandre. Bratterud og Emilsen (2013b, s. 48) hevder at åpenhet, selvkritikk, initiativtaking, anerkjennelse og respekt er faktorer som fremmer et godt samarbeid. Jeg mener ut i fra det jeg har fått høre fra informantene at deres samarbeid preges av disse faktorene.

6.2.1 Taushetsplikt i samarbeidet

Det er viktig å være godt kjent med lover og regler man må forholde seg til når man jobber så tett som mine informanter hevder de gjør. Taushetsplikten er her sentral. Når barnehagen for eksempel føler at de får for lite informasjon fra barneverntjenesten, er det ofte på grunn av at barnehagen har opplysningsplikt, og derfor plikter å informere barneverntjenesten når man blir bekymret for et barn. Barneverntjenesten har derimot ikke den samme informasjonsplikten tilbake til barnehagen. De må være bevisst sine handlinger og kunne skille ut hva som er relevant eller ikke for barnehagen å vite (Bratterud og Emilsen, 2013b, s. 56-59). Barneverntjenesten har i midlertid plikt til å gi tilbakemelding til meldere av bekymringsmeldinger. En slik tilbakemelding trenger ikke inneholde annet enn en bekreftelse på at meldingen er mottatt og registrert og skal gis til melder innen tre uker etter at meldingen er mottatt (Eriksen og Germeten, 2012, s. 87). Grunnen til at mange barnehageansatte ønsker mer informasjon fra barnevernet kan ofte handle om at de er involvert i oppfølgingen av det barnet som mottar hjelpen. Cecilie beskrev det som nødvendig med informasjon om hvilke tiltak som planlegges eller iverksettes av barnevernet for å kunne gjøre en best mulig jobb med barnet mens det er i barnehagen. Det er opp til barneverntjenesten å vurdere hvilke opplysninger som skal gis, eller om det skal gis opplysninger i det hele tatt. Barnevernlovens § 6-7a, beskriver hvordan barneverntjenesten kan gi opplysninger til andre

samarbeidspartnere når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver (Barnevernloven, 2016, § 6-7a). «En slik informasjonsutveksling kan bidra til en klarere oppgaveforståelse, tydeligere oppgavefordeling og et samarbeid som er preget av gjensidighet» (Eriksen og Germeten, 2012, s. 89).

Man kan også stille spørsmål til om taushetsplikten blir overholdt når man jobber så tett som PPT og barneverntjenesten i denne kommunen gjør. Når Anne forteller at det er lett å gå over gangen og spørre hvis det er noe man lurte på, så presiserer hun også at dette stiller store krav til profesjonalitet og etikk. Berit er også tydelig på at enkeltsaker ikke skal diskuteres i gangene eller på pauserommet. Det kommer også fram av intervjuene at partene er flinke til å skaffe seg samtykke tidlig i sakene, slik at de kan diskuteres flere faggrupper imellom. Det er i midlertidig viktig å være bevisst sine handlinger og kunne skille ut hva som er viktig eller ikke av opplysninger, og hva som bør deles eller ikke (Bratterud og Emilsen, 2013b, s. 56-59). Barnevernet kan altså innhente skriftlig samtykke fra foreldrene til å snakke om saken med andre instanser. Informantene synes ikke det er utfordrende å skaffe samtykke fra foreldre flest i denne kommunen, noe som kan tyde på at barneverntjeneste, PPT og barnehage har foreldrenes tillit. Som Bratterud og Emilsen (2012a, s. 42) beskriver, forstår de fleste foreldre at det er upraktisk og vanskelig å samarbeide hvis man ikke kan snakke åpent og fritt om hva saken gjelder. Å skaffe samtykke fra foreldrene og opprette dialog mellom PPT, barneverntjeneste og barnehage i enkeltsaker vil kunne føre til utvidet forståelse av handlingsmuligheter. «Som regel vil et utvidet samarbeid fungere som en lettelse og avlastning for foreldrene og ivareta behovet for en helhetlig tenkning og tilnærming» (Kinge, 2012, s. 184).

6.3 Terskel for å melde ifra om bekymring

Selv om mine informanter ikke kjente seg igjen i påstanden om at barnehagen melder for sjelden til barneverntjenesten, og ga uttrykk for at de var trygge på at bekymringer rundt barn nådde fram til barnevernet, kunne de fortelle om det de trodde kunne være årsaker til at barnehager ikke melder, og det de kjente på selv før samarbeidet ble slik som det er nå. Som Cecilie nevnte kan en årsak være at barnehagen har for liten kunnskap på området, og at det er for lite opplæring i temaet i barnehagelærerutdanningen. Dette støttes av forskning, som for eksempel blir tatt opp i Bø og Løge (2009) og her gjengitt i Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 66, og i Backe Hansen (2009, s. 44). Det handler om at barnehagens personale ikke har tilstrekkelig med fagterminologi til å beskrive følelsene rundt barnet som bekymrer, eller ikke

klarer å tyde om tegnene er alvorlige eller ikke. Dette kan føre til at man ikke oppdager bekymringen i det hele tatt, eller at man tar i bruk overlevelsesstrategier som for eksempel introjisering, som fører til handlingslammelse. Det kan innebære at man mister evnen til å observere og dokumentere på en fornuftig måte, fordi man synes så synd på den man skal hjelpe (Killen, 2015, s. 87).

En annen faktor som også ble nevnt av informantene, er redsel for å ødelegge et tett samarbeid med foreldrene. I likhet med Bratterud og Emilsen (2013a, s. 68), beskriver informantene at ubehaget kan ligge i tanker på om bekymringen er reell og om man har mistolket eller overtolket bekymringen. Det handler også om å overkomme følelsen av å være sladrebank eller å gå bak foreldrenes rygg, som Berit beskriver. Der ser ut til at et trygt arbeidsmiljø, kommunikasjon i form av drøftinger mellom de ansatte og leder før og etter en sak, og kompetanseheving i form av kurs med for eksempel Margrethe Wiede Aasland, Elisabeth Walsøe Lehn og SMISO, har bidratt til å trygge de ansatte i å ta den vanskelige samtalen med foreldrene.

6.4 Suksessfaktorer

I løpet av intervjuene fikk jeg inntrykk av at det i denne kommunen har blitt foretatt en rekke tiltak for å fremme et godt tverrfaglig samarbeid. Jeg har valgt å se analysen av det tverrfaglige samarbeidet i lys av «samarbeidshemmende- og fremmende faktorer.

6.4.1 Lavterskeltilbudet

Det at samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste er så tett i denne kommunen, kan være et viktig suksesskriterium. Det er blitt innarbeidet en kultur hvor det er lett å ta en telefon for å spørre om noe. Informantene ser som nevnt på samarbeidet som et lavterskeltilbud. I litteraturen blir et lavterskeltilbud beskrevet som et samarbeid der for eksempel representanter fra ulike instanser, (her barnehage, PPT og barneverntjeneste) kan drøfte saker uforpliktende før man eventuelt setter i gang et større samarbeid om et enkeltbarn (Bratterud og Emilsen, 2013a, s. 57-58). I tillegg til samarbeidsforum som ressursteam og ansvarsgruppemøter, har altså denne kommunen satset på det de kaller sirkelsamtaler. Et slikt lavterskeltilbud er dermed en viktig del av det systemrettede arbeidet, som det ofte oppfordres til at PPT bør drive i tillegg til individrettet arbeid. Kinge (2012, s. 238) understreker betydningen av samarbeidsteam for å gjøre avstanden mellom tjenestene mindre gjennom økt

kjennskap til både virksomhet og personer som jobber der. «For å se og ta alvorlig symptomer og signaler på bekymringsfulle forhold og våge å være proaktive, kan det være en avgjørende styrke og en forutsetning at en ikke står alene, men har tilhørighet i et faglig fellesskap» (Kinge, 2012, s. 239).

Anne og Berit ser betydningen av å være samlokalisert og ha mulighet til hyppig, formell og uformell kontakt. Fordelene ved dette kan være at partene kommer nærmere hverandre som fagpersoner og dermed øker tryggheten til hverandre og handlingskompetansen. Som forskning peker på, kan mange føle at taushetsplikten er til hinder for samarbeidet og informasjonsdelingen (Baklien, 2009, s. 3) I denne kommunen viser det seg gjennom informantenes beskrivelser, at man har klart å gripe et større handlingsrom innenfor taushetsplikten. Gjennom flere år har også instansene opparbeidet seg tillit til hverandre og ikke minst fra foreldrene. På denne måten har det å skaffe seg samtykke fått en viktig verdi i arbeidet med barn.

6.4.2 Forankring og system

I følge Glavin og Erdals suksesskriterier (2013, s. 45-47) er det viktig med organisering og forankring av samarbeidet, og at det ikke bare bør avhenge av enkeltpersoner. I dette ligger blant annet det å ha en god ledelse som en viktig faktor for å lykkes i samarbeidet. Det er interessant å se at alle mine informanter, uavhengig av hverandre, peker på leder i den samlokaliserte enheten som en viktig faktor for at samarbeidet har lyktes. Selv om Anne nevner at system er en viktig suksessfaktor, er det tydelig at lederen som enkeltperson har bidratt sterkt til at samarbeidet har blitt som det har blitt. Når Cecilie sier at instansene har sluppet gjennomtrekk og hatt et stabilt personale gjennom lang tid, kan også det tolkes dithen at samarbeidet til dels er personavhengig. Det kan bety at de menneskelige ressursene har vært avgjørende i det tverrfaglige samarbeidet i denne kommunen. Engasjerte fagfolk er med på å kjennetegne fremmede faktorer for et godt samarbeid.

Det er likevel viktig å understreke, som Eriksen og Germeten (2012, s. 226) påpeker, at forankring institusjonelt eller politisk er viktig for å unngå at et godt samarbeid forsvinner med enkeltpersoner som bytter jobb eller slutter i sine stillinger. Gjennom intervjuene har jeg fått inntrykk av at denne kommunen har en særlig god innarbeidet rutine på samarbeidet instanser imellom, både på institusjonelt og individuelt nivå. Samarbeidet har politisk forankring gjennom for eksempel vedtaket om samorganisering, som skjedde i 2007. Den institusjonelle forankringen skjedde da lederne for de ulike instansene tok tak i ideen om

samorganisering, og startet arbeidet med å få til et tettere samarbeid. Gjennom flere år har man altså klart å skape et samarbeid basert på struktur og forankring, og i tillegg et samarbeid som «går av seg selv» på grunn av ledere som har klart å få med seg sine medarbeidere.

6.4.3 Betydningen av god ledelse

Ved en omstilling, som samordningen i 2007 i denne kommunen, kan det normalt oppstå mye motstand blant medarbeiderne, både individuelt og i hele organisasjonen. Nye verdier og normer må utvikles, og det kan være tøft å gi slipp på gamle. For å nå nye mål er det viktig at ansatte får delta i utviklingen og bidra med sine styrker. «Det er nødvendig å skape den lærende organisasjon» (Glavin og Erdal, 2013, s. 37). I denne kommunen ble lederne i enheten og i virksomhetene betydningsfulle for utviklingen i det tverrfaglige samarbeidet. Sammen fikk de med seg sine medarbeidere på tanken om hvordan en ny organisering skulle fremme samarbeidet mellom blant annet barnehage, PPT og barneverntjeneste.

6.4.4 Respekt og anerkjennelse

Som nevnt tidligere i teksten er respekt og anerkjennelse verdier som er med på å skape en god relasjon i et samarbeid (Glavin og Erdal, 2013, s. 38). Informantene forteller at de over tid har utviklet en gjensidig respekt for hverandre. Med respekt for hverandre vil samarbeidet også oppleves som trygt og tillitsfullt. Her kan også Cecilies beretning om da hun følte at barnehagen ikke fikk nok informasjon tilbake fra barneverntjenesten stå som eksempel på at respekt og åpenhet er viktig for å kunne ta opp saker som kan være vanskelige. Gjennom å ta en telefon direkte til den det gjelder (her, leder for barneverntjenesten i kommunen) unngikk man en konflikt som spredde seg og kunne bidratt til å ødelegge samarbeidet mellom partene. Gjennom samtalen fikk de diskutert saken og klargjort forventninger til hverandre, og hvordan de kunne løse saken. Å vise respekt handler nettopp om dette; å ta hverandre på alvor og kunne føre saklige diskusjoner. Det er som tidligere nevnt viktig å kunne være både enig og uenig, uten at det går på bekostning av samarbeidet generelt, eller enkeltpersoner. (Glavin og Erdal, 2013, s. 38-39).

7 Avslutning

Tilslutt i denne studien vil jeg sammenfatte noen av hovedfunnene jeg har gjort i studien om tverrfaglig samarbeid mellom en barnehage, PPT og barneverntjenesten i en kommune.

Formålet med denne studien var å finne svar på hvordan ansatte innenfor hver av virksomhetene opplever det tverrfaglige samarbeidet med hverandre. Med det som hovedtema, ønsket jeg å undersøke nærmere hvilke samarbeidsstrukturer de hadde for tidlig innsats og hvilke faktorer informantene ser på som hemmende og fremmende for et godt samarbeid.

Før studien hadde jeg, som nevnt i innledningen, inntrykk av at samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste kunne være svært forskjellig fra kommune til kommune. Det har ikke vært en del av oppgaven å finne svar på om dette er realiteten, men jeg har fått et lite innblikk i et tverrfaglig samarbeid i en kommune der det har blitt arbeidet grundig for å få til et godt samarbeid mellom virksomhetene. Det har vært interessant å se hvordan tidligere forskning ofte ser på utfordringer i tverrfaglige samarbeidet, jamfør Backe Hansen (2009), Bratterud og Emilsen (2013b) og Baklien (2009), i motsetning til mine informanter, som forteller at de ikke lenger føler at det tverrfaglige samarbeidet oppleves som utfordrende. Det er også interessant å se at informantene i denne kommunen ikke opplever at barnehagen er dårlige på å melde ifra om bekymring om barn, men at de gjennom godt systematisk samarbeid føler at de har lav terskel for å melde ifra til barnevernet om bekymring.

Med tanke på tidlig innsats og forebyggende arbeid, har informantene beskrevet flere ulike samarbeidsstrukturer. Her inngår blant annet ICDP kurs der representanter fra både barnehagen og barneverntjenesten har deltatt, og foreldremøter der barnehagen inviterer PPT og barneverntjeneste til å informere om sitt arbeid. De har også utviklet en egen metode som verktøy for å starte samarbeid på et tidlig tidspunkt, og som en del av PPTs systemrettede arbeid. Sirkelsamtalen er med på å øke barnehagens kompetanse i å sette ord på bekymring og sette i gang tiltak tidlig for å gi barn og unge støtte i vanskelige situasjoner. Dette er et tiltak som er med på å trygge barneverntjenesten på at hvert enkelt barn blir sett og ivaretatt. Det letter deres arbeid når barnehagen utvikler kompetanse i å beskrive barn som blir meldt til barneverntjenesten. Etersom PPT er med på samtalene, er det også lettere for barneverntjenesten å spørre om deres observasjoner av barnet for å få et mer helhetlig bilde av situasjonen. Kunnskap og kunnskapsdeling synes å være sentralt her.

Jeg vil også trekke fram informantenes beskrivelser av lavterskelkontakt som et viktig svar på mitt forskningsspørsmål om hvilke samarbeidsstrukturer instansene har i forhold til tidlig innsats. Det å ha en generell nær kontakt mellom aktørene er med på å styrke samarbeidet på flere måter. Når man snakker sammen oftere enn ved alvorlige bekymringer om barn, vil det være lettere å ta kontakt når det først oppstår en alvorlig bekymring. Dette er med på å trygge partene om at det er lett å få hjelp fra hverandre, og at man ser på hverandre som viktige aktører for å gjøre en god jobb innenfor sin virksomhet.

Jeg forsøkte å finne svar på hva som fremmer og hemmer godt samarbeid i min studie. I kommunen jeg har hentet informanter fra, har det pågått et omfattende utviklingsarbeid for å fremme samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste siden 2007, da PPT og barneverntjeneste ble samorganisert og flyttet til samme bygg. Jeg har sett at det informantene beskriver som suksessfaktorer for sitt samarbeid, ofte kan knyttes til de samme suksessfaktorene som blir presentert i litteraturen og forskning for øvrig, for eksempel i Glavin og Erdal (2013, s. 44- 47). Det som i hovedtrekk fremmer det tverrfaglige samarbeidet mellom partene i denne studien er lav terskel for kontakt, informasjonsflyt og god kommunikasjon. Dette henger nøye sammen med tillit, respekt og åpenhet. Det er også vesentlig å se på system og organisering som en viktig del av samarbeidet, noe som kan ses i at alle informantene pekte på leder for samarbeidet som en viktig faktor for at samarbeidet har lyktes. Når det gjelder samarbeidshemmende faktorer, beskriver ofte informantene hendelser eller systemer som fant sted før 2007. Instansene satt på «hver sin tue», og hadde liten generell kontakt utenom enkeltsaker. Sjelden kontakt førte til liten kjennskap til hverandre, noe som igjen førte til mindre tillit til hverandre i det tverrfaglige samarbeidet. Gjennom flere år med systematisk arbeid for å bli kjent med hverandre, kommunisere og forstå hverandres fagspråk, har instansene nå kommet langt på vei til å ha et suksessfylt samarbeid preget av kompetanse og kvalitet.

Jeg har i denne studien fått noen svar på hvordan informanter fra en kommune opplever det tverrfaglige samarbeidet mellom barnehage, PPT og barneverntjeneste. Jeg sitter igjen med et inntrykk av at denne kommunen kan stå som eksempel på hvordan man gjennom flere år kan arbeide for å skape et godt tverrfaglig samarbeid. Studiet har gitt meg mange svar, men også noen spørsmål videre. Det hadde vært interessant å se på hvordan noen kommuner ser ut til å ha lyktes i samarbeidet, mens andre kommuner sliter. Burde systemer og organisering i det tverrfaglige samarbeidet være forankret i lovverk i større grad enn det er? Tiltak som er gjort for å øke kunnskap og kompetanse i det tverrfaglige arbeidet i denne kommunen er ofte tiltak

som ledere for barnehage, PPT og barnevern har kommet fram til seg imellom. Bør det være tilfeldig hvem som har ressurser til å gjennomføre organisasjonsendringer, kurs og kompetanseløft på dette området? Alle barnehager burde kanskje i større grad hatt fokus på samarbeid om barn som bekymrer, som et høyprioritert fokusområde? Det er selvfølgelig snakk om prioriteringer i en travel barnehagehverdag. Det finnes mange områder som er viktige for barnehagen å ha fokus på, for eksempel læring, lek, språk, sosial kompetanse, men for å kunne utvikle seg på disse områdene ligger forutsetningen om trivsel og gode oppvekstvilkår til grunn. Derfor bør kunnskap om barn som bekymrer være en sterkere prioritering i alle barnehager. Hvis ikke vil det fortsatt finnes stor variasjon, kommuner og barnehager i mellom, på graden av samarbeidsfokus og samarbeidskompetanse i arbeidet med barn som bekymrer. Det vil også medføre at statistikkene om at barnehagen melder for sjelden fortsetter å være et faktum.

8 Litteratur

Aasberg, O. (2014). Hvordan arbeider barnevernstjenesten? I Solstad, A., Follesø, R. & Mevik, K.(red)., *Kort om barnevern*. Oslo: Universitetsforlaget

Backe-Hansen, E. (2009). *Å sende en bekymringsmelding - eller la det være?* Oslo: NOVA notat nr. 06/09

Baklien, B. (2009). *Skole, barnehage, barnevernstjeneste – bilder av «de andre» hindrer samarbeid*. Tidsskriftet Norges barnevern: 04/2009

Barnehageloven. (2013). *Lov om barnehager (barnehageloven)*. Hentet 01.februar 2016 fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-06-17-64>

Barne- og familiedepartementet. (1994). *FNs konvensjon om barns rettigheter*.

Barne - og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. (2009). *Veileder. Til barnets beste - samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten*. Hentet 15.februar 2016 fra:

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/til-barnets-beste---samarbeid-mellom-barnehagen-og-barneverntjenesten.pdf>

Barnevernloven. (2016). *Lov om barneverntjenester (barnevernloven)*. Hentet 20.februar 2016 fra:

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100?q=barnevernloven>

Befring, E. (2012). Forebygging blant barn og unge i et psykososialt perspektiv. I: Befring, E. & Tangen, R. (red.). *Spesialpedagogikk*. Oslo: Cappelen Akademisk. (s. 129-147).

Bratterud, Å., Emilsen, K. (2013a). *Dørstokkmila*. Bergen: Fagbokforlaget

Bratterud, Å., Emilsen, K. (2013b). *Barnehagen som barneverntiltak- samarbeid mellom barnehage og barnevernstjenesten*. Rapport 23/2013. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS

Bunkholdt, V., Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Gyldendal akademisk: Oslo

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode*. Universitetsforlaget: Oslo

Departementene. (2013). *Rapport- Du ser det ikke før du tror det*. Hentet 03.mars 2016 fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/rapporter/2013/du_ser_det_ikke.pdf

Eriksen, E., Germeten, S. (2012). *Barnevern i barnehage og skole*». Cappelen Damm: Oslo

Follesø, R.(2014). Hjelpetiltak i barnevernet. I Solstad, A., Follesø, R. & Mevik, K.(red). (2014), *Kort om barnevern*. Oslo: Universitetsforlaget

Forvaltningsloven. (2015). *Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)*. Hentet 20.mars 2016 fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

Glavin, K., Erdal, B. (2013). *Tverrfaglig samarbeid i praksis*. Kommuneforlaget: Oslo

Groven, B. (2013). *Spesialpedagogen i endringstider*. Utdanningsforlaget: Oslo

Helsepersonelloven. (2015). *Lov om helsepersonell m.v (Helsepersonelloven)*. Hentet 20. mars 2016 fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64?q=Helsepersonelloven>

ICDP. (2016). *Om ICDP*. Hentet 26. april 2016 fra <http://www.icdp.no/om-icdp>

Killén, K. (2015). *Sveket I. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Oslo: Kommuneforlaget

Killen, K. (2010). *Sveket II- ansvar og behandling*. Oslo: Kommuneforlaget

Kinge, E. (2012). *Tverrfaglig samarbeid omkring barn. En kilde til styrke og håp?* Oslo: Gyldendal Akademisk

Kunnskapsdepartement (2006 – 2007). *St.meld.nr.16... og ingen stod igjen. Tidlig innsats for livslang læring*. Hentet 15. januar 2016 fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a48dfbadb0bb492a8fb91de475b44c41/no/pdfs/stm200620070016000dddpdfs.pdf>

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko. Skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lehn, E. W., (2009). *Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding? - Sentrale mønstre i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer*. (Masteroppgave, Norges Teknisk- Naturvitenskapelige universitet). Trondheim: Norges Teknisk-Naturvitenskapelige universitet.
- Nilssen, V. (2012). *Analyse i kvalitative studier. Den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nilsen, V. (2008). Tiltaksmodeller med utgangspunkt i førstelinjetjeneste og andrelinjetjeneste. I R. Haugen (red.), *Barn og unges læringsmiljø 3*. (1.utg., s. 189-227). Høyskoleforlaget AS: Kristiansand
- Nilsen, V., Haugen, R., Lie, B., Vogt, A. (2014). *Spesialpedagogisk hjelp i barnehagen*. Oslo: Cappelen Damm
- Rammeplanen. (2011). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: Fagbokforlaget
- SMISO (2016). *Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep*. Hentet 26. april 2016 fra <http://www.smiso.no/index.php/article/articleview/21/1/2>
- Statistisk sentralbyrå (2015) *Sosiale forhold og kriminalitet*. Hentet 20.januar 2016 fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/statistikker/barnevern>
- Thaagard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget

9 Vedlegg

9.1 VEDLEGG 1

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Havoll Hørtages gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47 55 58 21 17
Fax: +47 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr: 985 321 884

Hans Petter Ulleberg
Pedagogisk Institutt NTNU

7491 TRONDHEIM

Vår dato: 08.01.2016

Vår ref: 40104 / 3 / ADS

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 14.12.2015. Meldingen gjelder prosjektet:

40104	<i>Samarbeid mellom barnehage, barnevernstjeneste og pedagogisk psykologisk tjeneste i omsorgssviktsaker</i>
<i>Behandlingsansvarlig</i>	<i>NTNU, ved Institusjonens øverste leder</i>
<i>Daglig ansvarlig</i>	<i>Hans Petter Ulleberg</i>
<i>Student</i>	<i>Hanne Kristin Bergmann</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, ombudets kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 01.05.2016, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Katrine Utaaker Segadal

Andreas Bratshaug Stenersen

Kontaktperson: Andreas Bratshaug Stenersen tlf: 55 58 30 19

Dokumentet er elektronisk produsert og godkjent ved NSDAs rutiner for elektronisk godkjenning.

Auditingkontor / Audit Office
OSLO RGD: Universitet i Oslo, Postboks 105 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47 22 85 52 11. nsd@nsd.no
TRONDHEIM RGD: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47 73 59 19 07. kgrn.van@hblt.ntnu.no
BERGEN RGD: SF, Universitetet i Bergen, 5017 Bergen. Tel: +47 57 64 43 35. nsd@nsd.uib.no

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan barnehagen, barnevernstjenesten og pedagogisk psykologisk tjeneste samarbeider. Prosjektet skal undersøke hvilke faktorer som fremmer/hemmer et godt samarbeid mellom partene.

Utvalget består av forskolelærer/spesialpedagog ved en barnhage, ansatt i barneverntjenesten og en ansatt i pedagogisk psykologisk tjeneste.

Personvernombudet legger til grunn at taushetsplikten til de ansatte ikke er til hinder for deltakelse i studien. Personvernombudet forutsetter at det ikke registreres opplysninger om barna, eller at det fremkommer opplysninger/eksempler som kan identifisere barn som er involvert i barnehage, barnevernstjenesten eller pedagogisk psykologisk tjeneste.

Utvalget informeres skriftlig og muntlig om prosjektet og samtykker til deltakelse. Informasjonsskrivet er godt utformet.

Personvernombudet legger til grunn at forsker etterfølger NTNU sine interne rutiner for datasikkerhet.

Forventet prosjektslutt er 01.05.2016. Ifølge prosjektmeldingen skal innsamlede opplysninger da anonymiseres.

Anonymisering innebærer å bearbeide datamaterialet slik at ingen enkeltpersoner kan gjenkjennes. Det gjøres ved å:

- slette direkte personopplysninger (som navn/koblingsnøkkel)
- slette/omskrive indirekte personopplysninger (identifiserende sammenstilling av bakgrunnsopplysninger som f.eks. bosted/arbeidssted, alder og kjønn)
- slette digitale lyd-/bilde- og videoopptak

9.2 VEDLEGG 2

Intervjuguide barnehage

Innledende spørsmål

- 1) Nåværende stilling
- 2) Utdanning og yrkeserfaring
- 3) Erfaring med omsorgssvikt og samarbeid med PPT og BVT

Rutiner

- 1) Har du opplevd å være bekymret for at et barn blir utsatt for omsorgssvikt? Hva gjør du ved mistanke om omsorgssvikt? Fortell.
- 2) Har din barnehage fastlagte rutiner ved mistanke om omsorgssvikt? Skriftliggjort eller taus kunnskap?
  - Hvem gjør hva?

Forebygging

- 1) Har barnehagen fokus på tema? Driver dere med forebygging? (Opplæring, kurs)
- 2) Får dere noen form for veiledning fra andre instanser?
- 3) Tverrfaglige møter?

Samarbeid

- 1) Hvem kontakter dere først ved mistanke om omsorgssvikt? Hvorfor?
- 2) Har dere en fast kontaktperson i PPT og BVT?
- 3) Hvordan opplever du samarbeidet?
- 4) Har du tillit til BVT og PPT? Tiltakene de gir

- 5) Er de effektive nok?
- 6) Merker du bedring?
- 7) Føler du at du blir tatt alvorlig?
- 8) Får du god nok tilbakemelding?
- 9) Hvordan opplever du at taushetsplikten påvirker samarbeidet?

Samarbeidstiltak

- 1) Hvordan ønsker du at BVT og PPT skal handle i samarbeid med dere?
- 2) Hva gjør BVT bra? Hva er de gode på?
- 3) Hvordan tror du at de ønsker at du/barnehagen skal opptre?
- 4) Har du forslag til forebyggingstiltak i samarbeid med PPT og BVT?
- 5) Har du forslag til oppfølgingstiltak i samarbeid med PPT og BVT?

Hvorfor meldes ikke?

- 1) Det kommer fram av ulike rapporter at barnehagen er for dårlige på å melde. Hva mener du om dette? Har du noen tanker om hvorfor?
- 2) Føler du at du har nok kunnskap og erfaring til å oppdage og melde ifra?
- 3) Dilemma: Taushetsplikt. Meldeplikt, kunnskap om magesfølelse
- 4) Hvordan kan man senke terskelen for kontakt mellom barnehage og PPT og BVT?
- 5) Hva kan gjøre det vanskelig å melde ifra?
- 6) Har du noen gang vurdert å sende bekymringsmelding men latt være?
Fortell

Intervjuguide BVT, PPT

Innledende spørsmål

- 4) Nåværende stilling
- 5) Utdanning
- 6) Yrkeserfaring
- 7) Erfaring med omsorgssvikt og samarbeid med barnehage

Kontakt med barnehagen

- 1) Hvor ofte har dere kontakt med barnehagen?
- 2) Hvilken kontakt har dere?
- 3) Har dere en fast kontaktperson i barnehagen?
- 4) Har dere presentert dere for foreldre og ansatte i barnehagen?
- 5) Opplæring, forebygging, rutiner i barnehagen?

Samarbeid

- 1) Hvordan vil du beskrive samarbeidet med barnehagen?
- 2) Tror dere barnehagen velger å kontakte PPT framfor dere? Hvorfor?
- 3) Har du inntrykk av at barnehagen er fornøyd med deres oppfølging av en sak?
- 4) Har du tillit til barnehagen og deres oppfølging?
- 5) Har de den kunnskapen de trenger?
- 6) Føler du at barnehagen følger BVT og deres tiltak? På hvilken måte?
- 7) Får du god nok informasjon og tilbakemelding? På hvilken måte?
- 8) Hvordan opplever du at taushetsplikten påvirker samarbeidet?

Barnehagen melder for sjelden

- 1) Det kommer fram av ulike rapporter at bhg melder for sjelden. Har du tanker om det?
- 2) Har du tanker om hvorfor?

Samarbeid tiltak

- 1) Hva bør bhg gjøre annerledes?
- 2) Hva gjør bhg bra?
- 3) Hva tror du bhg ønsker seg av dere?
- 4) Hvilke samarbeidsformer ønsker du deg i forhold til forebygging?
- 5) Hvilke samarbeidsformer ønsker du deg i forhold til oppfølging?
- 6) Hvordan kan man senke terskelen for kontakt mellom bhg og PPT/ BVT?
- 7) Hva kan dere gjøre for å hjelpe bhg til å bli bedre på å melde? Gi eksempler

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjektet

«Samarbeid mellom barnehage, barnevern og pedagogisk psykologisk tjeneste i bekymringssaker»

Bakgrunn og formål

Som tema for min masteroppgave i spesialpedagogikk ved NTNU har jeg valgt meg ut arbeidet rundt barn som vekker bekymring. Under denne studien vil jeg bli veiledet av Tora Korsvold som jobber ved Dronning Mauds Minne Høgskole som professor i førskolepedagogikk.

Jeg er nysgjerrig på å finne ut hva enkeltpersoner fra barnehagen, barnevernstjenesten og pedagogisk psykologisk tjeneste mener er med på å fremme eller skape utfordringer i et samarbeid med hverandre i slike saker. Jeg er altså ute etter å vite noe om enkeltpersoners egne erfaringer og tanker rundt samarbeidet mellom instansene. Dette går på rutiner innad i institusjonen, forebygging og samarbeidssituasjon/ samarbeidstiltak. Videre er jeg nysgjerrig på hva deltakerne mener kan være årsaker til at det ofte meldes sjelden eller sent dersom det finnes tanker om dette.

Med dette som bakgrunn ønsker jeg å høre om dine erfaringer og tanker om tema. Jeg tror at du har kunnskap og erfaring på område gjennom din stilling i barnehagen/barnevernstjenesten/pedagogisk psykologisk tjeneste og håper at du vil dele dette.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Som informant vil din rolle bli å gi meg informasjon gjennom et intervju som gjennomføres individuelt. Intervjuet vil vare ca. 1 time og vil handle om dine erfaringer og kunnskap i samarbeidet mellom barnehage, PPT og BVT i bekymringssaker. Under intervjuet vil det bli tatt lydopptak.

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Dine personopplysninger vil ikke være tilgjengelig for andre enn meg. Lydopptaket fra intervjuet vil bli lagret i et låsbart rom og kun bli behandlet av meg. Transkripsjonen av lydopptaket vil kunne bli behandlet av veileder og eventuelle medstudenter i tillegg til meg, men det vil da være konfidensielt og anonymisert. Det vil derfor heller ikke være mulig å bli gjenkjent i publikasjonen.

Prosjektet skal etter planen avsluttes 1. mai 2016. Da vil alle personopplysninger og opptak bli slettet.

Frivillig deltakelse

Det er frivillig å delta i studien, og du kan når som helst trekke ditt samtykke uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg, vil alle opplysninger om deg bli anonymisert.

Dersom du ønsker å delta eller har spørsmål til studien, ta kontakt med meg, Hanne Kristin Bergmann, mobil: 452 05 559 eller veileder Tora Korsvold, 735 68 324.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Samtykke til deltakelse i studien

Jeg har mottatt informasjon om studien, og er villig til å delta

-----
(Signert av prosjektdeltaker, dato)

